2004, ՓԵՏՐՎԱՐ Բ, ԹԻՎ 4 (168)

Քրիստոնյա Հայաստան

ՄԱՅՐ ԱԹՈՌ ՍՈՒՐԲ ԷՋՄԻԱԾՆԻ
ԿՐՈՆԱԿԱՆ, ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ,
ԼՐԱՏՎԱԿԱՆ ԵՐԿՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

ՄԱՄԼՈ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ

Ս. Ղեւոնդյանց քահանաների տոնը Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնում

Փետրվարի 17-ին Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնում մեծ շուքով նշվեց Ս. Ղեւոնդյանց քահանաների տոնը: Այս առիթով հայոց հոգեւոր կենտրոն էին ժամանել Հայաստանի եւ Արցախի թեմի շուրջ 100 քահանաներ՝ վերստին նորոգելու իրենց ուխտն Աստծո հետ եւ հայտնելու իրենց հավատարմությունն ու սերը՝ հանդեպ Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածինն ու Ամենայն Հայոց Հայրապետը:

Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Գարեգին Բ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի հանդիսապետությամբ մատուցվեց Ս. Պատարագ: Պատարագիչն էր Արցախի թեմի հոգեւոր սպասավոր, Գանձասարի վանահայր Տ. Հովհաննես քհն. Հովհաննիսյանը:

Ս. Պատարագի ավարտին տեղի ունեցավ քահանայական հավաք, որի քննարկման նյութն էր եկեղեցու ծառայությունը երիտասարդության շրջանում: Վեհափառ Հայրապետի անունից ներկաներին ողջունեց Շիրակի թեմի առաջնորդ Տ. Միքայել եպս. Աջապահյանը՝ ներկայացնելով օրվա խորհուրդն ու ժողովի կանոնակարգը: Հայաստանի եւ Արցախի թեմերի ներկայացուցիչների զեկույցներից հետո հոգեւորականները արտահայտեցին իրենց մտորումները ու մտահոգությունները արծարծված խնդիրների վերաբերյալ:

Հավաքի ավարտին Վեհափառ Հայրապետն իր գնահատանքն ու օրհնությունը բերեց հոգեւոր դասին եւ հորդորեց հովվել մեր ժողովրդին Քրիստոսի Ավետարանի լույս պատգամներով՝ առավել ջանասիրությամբ եւ նվիրումով կրելով Քրիստոսի քաղցր լուծը: **«Մեծապես ուրախ ենք, որ Տերն ընձեռում է մեզ այսպիսի պահեր համախմբվելու Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնում, մեր ուխտը վերանորոգելու, մեր առաքելության ուղին առավել հստակ դարձնելու, աղոթքով գոտեպնդվելու, աղոթքով զորանալու եւ այս դժվարին ժամանակներում մեր առաքելությունն իրականացնելու համար»**,- նշեց Նորին Սրբությունն իր խոսքում:

Ի նշանավորումն Ս. Ղեւոնդյանց տոնի եւ ի գնահատություն իրենց ծառայության՝ Գարեգին Բ Կաթողիկոսի սրբատառ կոնդակով Հայաստանի եւ Արցախի թեմերից 3 քահանաներ արժանացան ավագ քահանայության, 6-ը՝ ծաղկյա փիլոն կրելու պատվի, իսկ 17-ը՝ լանջախաչ կրելու իրավունք ստացան:

Քահանայական հավաքից հետո Մայր Աթոռի միաբաններն ու թեմերից ժամանած քահանաները Մայր տաճարում մասնակցեցին երեկոյան ժամերգությանը:

Քահանայական հավաքին մասնակցում էին Մայր Աթոռի միաբաններ եւ թեմակալ առաջնորդներ:

Գարեգին Բ Կաթողիկոսն ընդունեց Իրանի Իսլամական Հանրապետության տեղեկատվության նախարարին

Փետրվարի 26-ին Մայր Աթոռ Սբ. Էջմիածնում Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Գարեգին Բ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսն ընդունեց Իրանի Իսլամական Հանրապետության տեղեկատվության նախարար Ալի Յունեսիին եւ նրա գլխավորած պատվիրակությանը:

Հանդիպման ընթացքում խոսվեց երկու հարեւան երկրների պատմական ու մշակութային կապերի, երկու ժողովուրդների բարեկամության մասին:

Վեհափառ Հայրապետն ուրախությամբ նշեց հայ-իրանական բարեկամական հարաբերությունների տեսանելի առաջընթացը եւ իր երախտագիտությունը հայտնեց Իրանի իշխանություններին այն հոգատար վերաբերմունքի համար, որ տածում են հանդեպ հայ համայնքը: Մասնավորապես նշվեց, որ իրանահայերը, լինելով երկրի լիիրավ քաղաքացիներ, ազատորեն կարողանում են պահպանել նաեւ իրենց ազգային-կրոնական ավանդույթները:

Վեհափառ Հայրապետն ու իրանցի հյուրը ժողովուրդների բարեկամության ամրապնդման կարեւոր ազդակ նկատեցին կրոնների միջեւ երկխոսությունը: Այս առիթով Ալի Յունեսին նշեց, որ Վեհափառ Հայրապետն իր ներկայությամբ կարեւոր ներդրում կարող է ունենալ արդեն մի քանի տարի առաջ Իրանում սկիզբ առած նմանատիպ երկխոսությանը:

Հանդիպման ավարտին Ալի Յունեսին շնորհակալություն հայտնեց ընդունելության համար՝ նշելով, որ մեծապես տպավորված է հնամենի Սբ. Էջմիածնով: Հյուրերը եղան նաեւ Մայր Աթոռի թանգարանում:

Պատվիրակությանը Մայր Աթոռ Սբ. Էջմիածին ուղեկցում էին զույգ երկրների դեսպաններն ու Ազգային անվտանգության ծառայության տնօրեն Կարլոս Պետրոսյանը:

Տես՝ էջ 2

Ս. Վարդանանց տոնը Մայր Աթոռ Սբ. Էջմիածնում եւ քահանայական ձեռնադրություն

Փետրվարի 19-ին՝ Սրբոց Վարդանանց տոնին, Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնում, ձեռամբ Վիրահայոց թեմի առաջնորդ Տ. Վազգեն եպս. Միրզախանյանի, քահանայական ձեռնադրություն եւ օծում ստացան 2 սարկավագ:

Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Գարեգին Բ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի հանդիսապետությամբ մատուցվեց Սբ. Պատարագ, որի ընթացքում ձեռնադրող սրբազան հայրը մեկ առ մեկ օծեց ընծայացուների ճակատները, աջ եւ ձախ ձեռքերի ափերը՝ նոր անուններով կոչելով նրանց. Արմեն սրկ. Դեւեջյանը վերակոչվեց Տ. Կտրիճ քահանա, իսկ Վարդան սրկ. Մովսիսյանը՝ Տ. Շահան քահանա:

«Ահա այսօր՝ Սրբոց Վարդանանց նվիրական տոնի օրը, մենք ողջ եկեղեցով նշում ենք Ավարայրի ճակատամարտում հոգեւոր եւ բարոյական հաղթանակ տարած ս. Վարդան Մամիկոնյանի եւ նրա հետ նահատակված 1036 զինվորների անմահ հիշատակը: Այսօր մեզ համար այն դառնում է ավելի նվիրական եւ ավելի սուրբ, որովհետեւ այսօր պատմությունն ապրելու եւ այդ պատմության խորհուրդը գիտակցելու օրն է: Այսօր մենք ս. Վարդանի ու 1036 նահատակների աննկուն ոգու կրողներն ենք, մենք էլ ենք այսօր պատրաստ մեր օրվա մարտահրավերներն ընդունելու»,- նշեց ձեռնադրող սրբազան հայրն իր քարոզում: Վազգեն սրբազանը, շնորհավորելով նորօծ ձեռնադրյալ քահանաներին, մաղթեց, որ իրենց ողջ կյանքում որպես ուղեկից ունենան Ս. Վարդանանց անպարտելի ոգին եւ նրանց աներեր հավատքն առ Աստված:

Ձեռնադրությունից հետո Ավագ Սբ. Խորան բարձրացան Վեհափառ Հայրապետը, սրբազան հայրերն ու միաբանները եւ համբուրելով քահանաների սրբալույս մյուռոնով օծված ճակատներն ու ձեռքերը՝ շնորհավորեցին նրանց:

Վարդանանց տոնին Հայաստանյայց Առաքելական Սուրբ եկեղեցում նշվում է նաեւ Գարեգին Բ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի անվանակոչության օրը: Այս առիթով Սբ. Պատարագի ընթացքում կատարվեց Հայրապետական մաղթանք:

Ս. Պատարագից հետո Գեւորգյան հոգեւոր ճեմարանի սաների մասնակցությամբ տեղի ունեցավ նաեւ հանդիսություն՝ նվիրված ս. Վարդանանց հերոսամարտին:

Նույն օրը՝ երեկոյան ժամերգության ժամանակ, սրբազան հայրը կատարեց նաեւ վեղարի տվչություն: Մխիթարյան հայրերից Տ. Տաճատ ծայրագույն վարդապետ Յարտմյանը, իր հավատարմության ուխտը կատարելով Իջման Ս. Սեղանի առջեւ, սրբազան հոր ձեռքից, որպես կուսակրոն քահանա, ստացավ վեղար եւ ընդգրկվեց Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի միաբանության շարքերում:

Այսուհետեւ Տ. Կտրիճ քհն. Դեւեջյանը եւ Տ. Շահան քհն. Մովսիսյանն իրենց ծառայությունը կբերեն Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնում, իսկ Տ. Տաճատ ծ. վրդ. Յարտմյանը՝ ԱՄՆ Արեւմտյան հայոց թեմում՝ Տ. Հովնան արք. Տերտերյանի առաջնորդության ներքո:

Ամերիկայի Արեւելեան Թեմ

ՔԱՀԱՆԱՅԱԿԱՆ ՁԵՌՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ՌԻՉՄԸՆՏԻ ՄԷՋ

Ռիչմընտի (Վիրճինիա) Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ ծուխը պատմական ու խանդավառ օրեր ապրեցաւ տարւոյս Փետրուար 21 եւ 22 օրերուն:

Առաջին անգամն ըլլալով յիշեալ ծուխի հաւատացեալները իրենց եկեղեցւոյ մէջ ներկայ գտնուեցան քահանայական ձեռնադրութեան:

Հիւսիսային Ամերիկայի Արեւելեան Թեմի Առաջնորդ Գերշ. Տ. Խաժակ Արք. Պարսամեան քահանայ ձեռնադրեց եկեղեցւոյ հոգեւոր մատակարար Բրշ. Տիգրան Սրկ. Կարապետեանը, որ եղաւ Առաջնորդ Սրբազան Հօր 15-րդ ձեռնասունը:

Ձեռնադրիչ Սրբազան Հայրը նորընծայ քահանան վերակոչեց Տէր ՅՈՎՍԷՓ:

Աւելի քան 160 հոգի ներկայ գտնուեցան եկեղեցական արարողութեան եւ ճաշկերոյթին. թիւ մը որ այս համեստ ծուխին համար բացառիկ երեւոյթ մը կը ներկայացնէ: Ներկայ էին նաեւ նորընծային ծնողները՝ Հայաստանէն:

Տ. ՅՈՎՍԷՓ ՔՀՆՅ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ ծնած է Հայաստան 1972 թուականին: Յաճախած է Գէորգեան ճեմարանը, ուրկէ շրջանաւարտ ըլլալէ ետք՝ 1991 թուականին մեկնած է Երուսաղէմ եւ մինչեւ 1996 թուականը հետեւած է Դպրեվանքի դասընթացքներուն: 1992 թուականին սարկաւագ ձեռնադրուած է Երուսաղէմի Առաքելական Աթոռի Պատրիարք Ամեն. Տ. Թորգոմ Արք. Մանուկեանի ձեռամբ: 1997 թուականին եկած է Միացեալ Նահանգներ եւ իր ուսումը շարունակած է Ս. Ներսէս Ընծայարանի եւ Ս. Վլատիմիր Դպրեվանքին մէջ: 2000 թ. եղած է հոգեւոր մատակարարը Ռիչմընտի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ:

Նորընծայ Տէր Յովսէփ իր քառասունքի շրջանը պիտի անցընէ Ս. Ներսէս Ընծայարանին մէջ, եւ անդրանիկ Ս. Պատարագը պիտի մատուցանէ Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ Ծաղկազարդի Կիրակին՝ Ապրիլ 4-ին:

ԴԻՒԱՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ

Վախճանվել է Հոլանդիայի հայ համայնքի հոգեւոր հովիվ Տ. Մանուել վարդապետ Երկաթյանը

Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածինը խորը ցավով տեղեկացնում է, որ 2004 թ. փետրվարի 11-ի երեկոյան Ալմելո քաղաքի հիվանդանոցում վախճանվել է Երուսաղեմի հայոց Պատրիարքության Սրբոց Հակոբյանց վանքի միաբան, Հոլանդիայի հայ համայնքի հոգեւոր հովիվ հոգեշնորհ Տ. Մանուել վարդապետ Երկաթյանը:

Մանուել վարդապետը ծնվել է 1954 թ. Ստամբուլում: Հոգեւոր կրթությունը ստացել է Երուսաղեմի Ժառանգավորաց վարժարանում: Ուսումնառությունից հետո վերադարձել է Կ. Պոլիս:

1976 թ. ձեռամբ Կ. Պոլսի հայոց Պատրիարք ամենապատիվ Տ. Շնորհք արքեպիսկոպոս Գալուստյանի ձեռնադրվել է կուսակրոն քահանա:

1977 թ. անդամագրվել Երուսաղեմի հայոց Պատրիարքության Սրբոց Հակոբյանց միաբանությանը:

1980 թ. արձակուրդներին վերադառնալով Ստամբուլ՝ ձերբակալվել է եւ քաղաքական մեղադրանքով դատապարտվել 5 տարի ազատազրկման:

1991 թ. ի վեր իբրեւ հոգեւոր հովիվ ծառայում էր Հոլանդիայի հայ համայնքում:

Կիրակի՝ փետրվարի 15-ին, Մայր Աթոռ Սբ. Էջմիածնում Սբ. Պատարագից հետո, Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Գարեգին Բ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի հանդիսապետությամբ, կատարվեց հոգեհանգստյան արարողություն՝ հոգելույս հայր սուրբի հոգու հանգստության համար:

Նրա մարմինը հողին հանձնվեց Ալմելոյի Սբ. Գրիգոր Լուսավորիչ հայկական եկեղեցու բակում:

Յիշատակն արդարոյն օրհնութեամբ եղիցի:

ՄԱՅՐ ԱԹՈՌ ՍԲ. ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՏԵՂԵԿԱՏՎԱԿԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳ

ՀԱՎԱՏՔԻ ՎԿԱՅՈՒԹՅԱՆ ՄԵ՛Ծ ԱՍՊԱՐԵԶ Է...

Մեծ Պահոց ուղեշրջանի խորհուրդը մեծ է ու զորավոր: Այն ողջ տարվա հոգեւոր կյանքի ակունքն է ու սնուցիչը: Որքա՜ն իրավացի են մեր սուրբ հայրերը, որ ասել են, թե տարվա օրապահքերով ու շաբաթապահքերով քրիստոնյան իր անձից թոթափում է օրվա, շաբաթվա ու ամսվա մեղաց բեռը, իսկ Մեծ Պահքի շրջանով՝ բովանդակ տարվա:

Արդարեւ, հոգին ցնծում է ու զվարճանում, երբ խոկում է պահոց օրերի խորհրդի մասին, եւ դեմ-հանդիման կանգնում այն ճշմարտության, որ պահքն արդյունքն է Քավարար Աստծո անսահման սիրո. այն, որովհետեւ Ամենաբարի Տերը վասն անհուն սիրո, որ տածում է առ Յուրաստեղծ մարդ արարածը՝ Իրեն հանձնված եւ Իր բնակության համար օթեւան դարձած Յուրածին որդիների՝ եկեղեցու շնորհընկալ հայերի միջոցով տնօրինել է հոգեշնորհ, հոգեպայծառ եւ հոգեփրկչական կարողություններով զորացած պահոց օրերի հաստատումը Սուրբ եկեղեցու կյանքում:

Եվ ահա, Տիրոջ քաղցրախնամ կամոք վերստին Մեծ Պահքի շրջագայության մեջ ենք: Շրջագայություն, որն իր հանգրվաններով ու սքանչելիքներով բնա՛վ ձանձրույթ կամ հոգնություն չի պատճառում, այլ՝ միայն հոգեւոր կազդուրում եւ միայն ու միայն բաղձալի ու իսկական քարիք:

Հիրավի, Մեծ Պահքի երկարօրյա ճանապարհի լուսավորության լուսե սյուներ են այն հանգրվանները, որոնք մերթ ընդ մերթ հանդիպում են այս ուղեւորության ընթացքում եւ իրենց խորհուրդներով ու պատգամներով սնուցանում ճամփորդներին ու նրանց լապտերների պարունակության հավելյալ պատճառ դառնում:

Մեծ Պահք է: Հավատքի վկայության մե՛ծ շրջան: Հավատագործության մե՛ծ ասպարեզ:

...Հավատքը խարիսխ է, որի վրա մարդ արարածն իր կենաց հարկն է կառուցում եւ աստիճանաբար դեպի երկինք բարձրանում: Սակայն, վա՜յ այն անձին, ում հարկերի հիմքը երկբայության ավազով է շինված. այդպիսին, ոչ միայն երկինք չի ելնի, այլեւ գետնին հաստատուն կանգնել չի կարող. նա միանգամից կուլ կգնա իր իսկ թերահավատության կլանող ավազի մեջ:

Ահա թե ինչու մեր Տերը, Իր երկրավոր առաքելության ժամանակ, Իրեն մոտեցողներից նույն եւ նույն ակնկալությունն ուներ՝ հավատք, որովհետեւ «ըստ հաւատոց ձերոց եղիցի ձեզ» (Մատթ. Թ 29):

Մեծ Պահք է, հավատքի վկայության մե՛ծ շրջան:

Ահավասիկ այս տարվա եւ անցյալ ու գալիք պահեցողության շրջանների առաջամղիչ ուժը: Սակայն ինչպես միշտ ու հավիտյան՝ հավատավկայություն ոչ թե խոսքով, այլ գործով: Քանզի «Նա, ով կատարյալ ու անթերի հավատք ունի, միայն դրան ապավինելով՝ թող այդ բավարար չհամարի փրկության համար» (Սարգիս Շնորհալի):

Սուրբ եկեղեցու բովանդակ հայրերը հավատքին համահավասար են դասել «գործս ըստ հաւատոյ», որովհետեւ հավատքը ճանաչվում է հավատաբուխ գործերից: Այո, որովհետեւ եթե մեկը հավատացյալ հորջորջվի եւ, սակայն, անհավատին վայել գործեր կատարի, ապա մեծապես պիտի վնասվի, քանզի իր հեթանոսաբարո կեցվածքով պիտի արատավորի իր հավատքը եւ ըստ այդմ աստվածհայհոյության պատճառ դառնա, դեռ ավելին՝ Բարձրյալի արդար բարկության շանթերն իր անձին կուտակի:

Հետեւաբար, հարկ է մեր ներանձնական հավատքը փոխակերպենք անանձնական բարիքի:

... Մեծ Պահքի այս հոգենորոգության շրջանը հրաշալի մի առիթ է մեզ համար, որ ապաշխարության այս օրերին առավել հմտանանք առաքինական գործերով արդյունավորվելու մեջ, որպեսզի այժմ եւ միշտ մեր արեգնակափայլ հավատքը բազում գործերով ճառագայթարձակի եւ մեր Երկնավոր Հոր փառաբանության առիթ լինի. «Այնպէս լուսաւորեսցէ լոյս ձեր առաջի մարդկան, որպէս զի տեսցեն զգործս ձեր բարիս, եւ փառաւորեսցեն զՀայր ձեր որ յերկինս է» (Մատթ. Ե 16): Իսկ քանի որ առաքինությունները հույժ բազում են, ուստի եկեք այս պահին հիշենք դրանցից միայն մեկը՝ ողորմությունը:

Ողորմությունը, որը մարդուն նմանեցնում է Ամենողորմ իր Արարչին: Ողորմություն, որը բացում է երկնքի դռները եւ լի օրհնությամբ լցնում ոչ միայն իր արդյունքը վայելողի հոգին, այլեւ ողորմություն կատարողի: Ողորմություն, որը բարձրագույն միջնորդն է Անաչառ Դատաստանի օրը:

Արդ, պահոց այս օրերին ջանանք մեր անձերով արտափայլեցնել մեր հոգու մեջ զետեղված ողորմության շնորհը՝ ողորմածության ներգործությամբ եւ մեր հոգեւոր ու մարմնավոր ողորմություններով պայծառացնենք մերազնյա Սուրբ եկեղեցին՝ երջանիկ ու աղքատ պահեր շնորհելով նրա յուրաքանչյուր անդամին:

Արդ, արթնանանք ու վկայենք, որ մեր՝ հայ քրիստոնյաների ճշմարիտ եւ սուրբ հավատքն իսկապես կենդանի է, եւ այդ վկայությունը թող լինի ոչ այլ կերպ, եթե ոչ հավատքից բխած գործերով: Գործեր, որոնք Արագածի լույս գագաթին երկնից անպարագ կախված Հավատո մեր հոր Սուրբ Գրիգոր Լուսավորչի կանթեղի պատրուլանակության մի-մի կաթիլներն են: Վա՜յ է, երիցս վա՜յ է հայությանը, եթե այդ կանթեղի միջի ձեթը կաթիլ-կաթիլ պակասի, եւ կանթեղն այդ՝ քրիստոնեական մեր սուրբ հավատքի լույսը մարի: Սակայն հոգու վկայությամբ հավաստում ենք, որ շնորհիվ մեր երկնաբնակ հայրերի բարեխոսության եւ հենց մեր հավատավորությամբ ու նախանձախնդրությամբ՝ Տեր Աստված թույլ չպիտի տա, որ հայ քրիստոնյայի հավատքի լույսը խամրի, էլ ուր մնաց՝ հանգչի. չէ՞ որ «ԷՋ ՄԻԱԾԻՆ Ի ՀՕՐԷ» եւ «ՄԵԶ ԼՈՅՍ ԾԱԳԵԱՑ Ի ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԱՇԽԱՐՀԻ»:

Եվ թող Տիրոջ օրհնությունը հովանի լինի մեզ, եւ մենք՝ վասն արժեւորման մեր հանդեպ Ամենակալի ցուցաբերած մանահասու սիրո ու պարգեւների, արիաբար նետվենք հավատավկայության մեծ ասպարեզ եւ փառավորենք «զՀայր եւ զՈրդի եւ զՍուրբ Հոգին այժմ եւ յաւիտեանս. ամէն»:

ԱՍՈՂԻԿ քահանա

Փռվել են սարի լանջին կակաչները կարմիր,
Օրորում են դաշտը գլխիկները տխուր,
Նայում են ներքեւ ու լուռ արտասվում...

Նահատակություն եւ Անմահություն

Ահա այստեղ՝ այս նվիրական սուրբ հողին են խառնվել Վարդանանց նահատակների սուրբ ոսկորները: Մայր հողը գրկել է հայրենիքի նվիրյալներին եւ միշտ զգոն է պահում հայոց ոգին: Դարերի խորքից ասես դեռեւս լսվում է Վարդանի ձայնը. «Օրհնյալ է իմ Տեր Աստվածը, որ ձեռքս վարժեցրեց պատերազմի» (Սղմ. ճԽԳ 1): Դարձ կատարենք դեպի պատմության խորքը եւ կրկին հիշենք Վարդանանց, որոնց սխրանքը երբեք չի մոռացվել եւ չի մոռացվելու նաեւ գալիք բոլոր դարերում:

Արշակունյաց թագավորության անկումից հետո Հայաստանը ծանր կացության մեջ էր: Այն դարձել էր պարսկական պետության մի մարզ եւ կառավարվում էր մարզպանի կողմից: Սկզբնական շրջանում պարսիկները մեծ խաղաղականություն էին վարում քրիստոնյաների հանդեպ: Եղիշեի վկայությամբ՝ «Աստվածպաշտությունը բաց կատով ու ինքնիշխան վայելվում էր Հայոց աշխարհում Շապուհի թագավորությունից մինչեւ Հազկերտի երկրորդ տարին, որին սատանան իրեն գործակից գտավ... եւ սկսեց խռովել անօրինությամբ» քրիստոնյաների դեմ: Հազկերտը ոտքի է կանգնում... Դրված էր անլուծելի թվացող մի խնդիր, եւ խորհրդածում էր հայոց հսկան... Բացվում է տխուր մտորումների մի աշխարհ. գիշեր է, լուսին, սառը լույսերի մեջ նսմարվում են հորիզոնի ուրվագծերը, իսկ հոգին տխուր արձագանքում է. ո՞րն է հայրենիքը, ի՞նչ է սպասում նրան, նորից սեւ ամպով են ծածկված Հայոց լեռները, նորից արցունքոտ մայրեր ու որբացած մանուկներ: Ողջ շինեքրը՝ աստերն ու արտեր, հովիտներ, գետերն ու քաղաքները բռնկված են ցավով. մխում է մարդկանց հոգին: Բայց հուսալքումը մի պահ է տեւում: Սթափվում է հայորդին, կրկին հույսի ճառագայթ է շողում մռայլ ծակերին: Վանեցին ցավը, կամքի հայր, կամքի հավատով, պայքարով եւ «Մահ իմացյալ անմահութիւն է» նշանաբանով...

Ընկնում են խոցված զինվորները մարտում,
Ընկնում են ընկած առանց արցունքի,
Խփախփելով հայրենի երկրում
Հանգիստ փակում են աչքերը հոգնած,
Հավիտենական հանգչում մայր հողում:

Եվ երանելի Վարդանն ընդունում է անմահության պսակը՝ հանուն իր ժողովրդի գոյատեւման, եւ իր արյամբ ջնջում հայրենյաց նզովյալների անունները: Վարդանանց փաղերն ապացուցեցին, որ Աստված երբեք չի լքում իր ընտրյալ ժողովրդին, եթե այդ ժողովուրդը թույլ չէ ու պայքարում է հանուն սուրբ հավատի, հանուն իր կեցության, հայրենի երկրի եւ պայծառ ապագայի: Վարդանանց պատերազմը դրսեւորեց հայ ժողովրդի միաբանությունը, ամրելու կամքը, արեւի տակ հարատեւելու իրավունքը. «...Գեղեցկանալ եւ իրականանալ կուզեր, կյանք կուզեր հավիտենական, կյանք, կյանք, կյանք» (Սիամանթո):

Ու թեեւ, ըստ բանաստեղծի, կարմիր կակաչները լուռ սգում են նախնիների համար, որոնց արյունով ողողվեց հայոց հողը, սակայն հույսերը ծլարձակեցին՝ անդորր բերելով Հայաստան աշխարհին:

Հավերժ փառք նրանց, ովքեր ընկան ազատության տենչով: Նրանց հուշարձանն անձեռակերտ է եւ կանգնեցված՝ յուրաքանչյուր հայի հոգում, իսկ դրա առջեւ ծխացող խունկը վաղվա սերնդի հայրենասիրություն ու ազատասիրությունն է:

Վարդան ուսանող ԲԱՂՐՅԱՆ

ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՆԵՐ

ՏՐԴԱՏ Ա ՕԹՄՍԵՑԻ
(741-764)

Դավիթ Ա Արամոնեցի կաթողիկոսի հայրապետական աթոռին հաջորդեց Տրդատ Ա Օթմսեցին, որը ծնունդով Այրարատ աշխարհի Վանանդ գավառի Օթմուս գյուղից էր: Ղևոնդի տեղեկությամբ՝ սերում է նախարարական ընտանիքից, ուստի հաշվի առնելով Օթմուսի աշխարհագրական դիրքը՝ կարելի է ենթադրել, որ ծագում էր Վանանդացիների իշխանական տոհմից: Պատմությունը, ցավոք, նրա մասին առանձին հիշատակներ չի պահպանել, ուստի պետք է ենթադրել, որ նա, հավանաբար, եղել է Վանանդի եպիսկոպոսը: Հովհաննես Դրասխանակերտցին նրան բնութագրում է որպես սուրբ և պարկեշտ, առաքինությամբ փայլող անձնավորություն, որի աղոթքներն անգամ վերացրին երկրում տեղ գտած ասպատակությունները: Բացառությամբ մեկի՝ մյուս բոլոր ցուցակները նրան վերագրում են 23 տարվա աթոռակալություն, որով նրա գործունեությունն ընկնում է 741-764 թթ.: Հայրապետության սկիզբը, համաձայն Ասողիկի, հայոց 190 թվականն է և լիովին համապատասխանում է Դավիթ Արամոնեցու մահվան տարուն:

Չնայած Դրասխանակերտցու տված գնահատականներին՝ պատմիչները, ըստ էության, ուշադրությունից դուրս են թողել նրա գործունեությունը՝ ստիպելով մտածել, որ այն մեծագործություններով աչքի չի ընկել: Սակայն հիշյալ ժամանակները նշանավոր էին մի շարք անցքերով, որոնց վրա էլ հրավիրում ենք ընթերցողի ուշադրությունը: Տրդատ Ա կաթողիկոսի աթոռակալության հենց առաջին տարիներին՝ Հեշամ խալիֆի մահից հետո, սկսվեցին Օմայան խալիֆայության թուլացումը և քայքայումը: Իսկական մահմեդականի համար Օմայանները բռնակալներ էին, որոնք պետական իշխանությունը կամ մեծ իմամությունը խլել էին Մուհամեդի դուստր Ֆաթիմայի և նրա ամուսին Ալիի ընտանիքի ձեռքից: Երկու գերդաստաններ, որոնցից մեկի հիմքը դրել էր Ալիի տան՝ կոտորածից փրկված Մուհամեդ որդին, իսկ մյուսինը՝ Մարգարեի հորեղբայր Աբբասը, հավակնում էին խալիֆայական իշխանության: Երկու գերդաստանների միջև մի տեսակ միաձուլում տեղի ունեցավ, երբ Ալիի թոռ Աբդուլլահ-իբն Մուհամեդն իր առաջնության իրավունքը զիջեց Աբբասի ծոռ Մուհամեդին, որը դրա համար Հեշամ խալիֆի կողմից ենթարկվեց հալածանքների, ձերբակալվեց և բանտից դուրս գալուց շատ չանցած՝ մահացավ 746 թվին: Նա այդ իրավունքը թողեց իր որդի Իբրահիմին, որն այդպես էլ օրենքով այն ձեռք չբերեց և սպանվեց: Այնուամենայնիվ Մուհամեդի մյուս որդին՝ Աբդուլ-Աբբասը, այդ իրավունքին տիրացավ՝ հիմք դնելով Աբբասյան հարստության իշխանությանը Արաբական խալիֆայությունում՝ ստանալով ժամանակակիցների կողմից Սաֆֆահ կամ Արյունռուշտ մականունը: Օմայանների հարստության օրավուր աճող թուլությանն էապես նպաստում էր Հեշամի հաջորդ՝ Վալիդ Բ-ի զեխ ու անառակաբարո կենցաղը՝ դարձնելով նրան հավատացյալների աչքում անընդունելի ու զզվելի անձնավորություն:

Մեկ տարի չանցած՝ նա սպանվեց, իսկ խալիֆայությունը հայտնվեց քաղաքացիական պատերազմի ու քաոսի մեջ: Գահին հավակնում էին Եզիդ Վալիդի, Եզիդ Սուլեյմանի, Սուլեյման Հեշամի որդիները և Իբրահիմ Վալիդի մյուս որդին: Այս դաժան պայքարի ընթացքում հայտնվեց գահի մեկ հավակնորդ ևս՝ Մրվան-իբն-Մուհամեդը, որը Մրվան Ա խալիֆի թոռն էր: Վերջինս եղել էր Արմինիայի ոստիկան, իսկ այնուհետև կառավարել էր Միջագետքում և այժմ օգտվելով պատեհ հնարավորությունից՝ 744 թվին տիրեց խալիֆայական իշխանությանը: Նա գահակալեց 6 տարի: Մինչ նա պայքարում էր այլևայլ ապստամբությունների դեմ, ուժեղացան Աբբասյանները, իսկ Մրվան-իբն-Մուհամեդը սպանվեց ղպտիների եկեղեցում՝ Եգիպտոսի Բուշիր գյուղում: Խալիֆայության մեջ նոր հարստության հաստատումով շատ բան չփոխվեց, եթե չհաշվենք մայրաքաղաքի տեղափոխությունը Դամասկոսից Բաղդադ, սակայն քիչ թե շատ նորմալացած հայ-արաբական հարաբերությունները նշանակալից չափով խաթարվեցին:

Մրվանից հետո Արմինիայի ոստիկանի պաշտոնն անցել էր Իսահակ-իբն-Մսլիմին, երբ արդեն նրա պաշտոնավարության շրջանում Վալիդ խալիֆի կողմից Եմանի անապատ աքսորված Գրիգոր և Դավիթ Մամիկոնյանները, օգտվելով Վալիդի սպանությունից, վերադարձան Հայաստան և ոտքի հանեցին Վասպուրական աշխարհը: Դավիթ Մամիկոնյանը դավադրություն կազմակերպեց Հայոց պատրիկ Աշոտ Բագրատունու դեմ, սակայն այն ձախողվեց, և վերջինս, յուրայիններին հավաքելով Դարևնից բերդում և այն ամրացնելով, գնաց Արաբիա՝ Մրվանի մոտ՝ ակնկալելով, ի սեր հին բարեկամության, նրա պաշտպանությունը: Իսահակ ոստիկանը պատրիկությունը հանձնեց Գրիգոր Մամիկոնյանին, սակայն Մրվան խալիֆը կարգադրեց պաշտոնում վերականգնել Աշոտ Բագրատունուն, իսկ Դավիթ Մամիկոնյանին, ծայրակոտոր անելով ոտքերն ու ձեռքերը, ցից հանելով սպանել: Դավիթ Մամիկոնյանի մահապատիժն ու պատրիկության պաշտոնի վերահանձնումը Աշոտ Բագրատունուն էլ ավելի ուժեղացրին Գրիգոր Մամիկոնյանի ատելությունը վերջինիս նկատմամբ: Աշոտ Բագրատունու նկատմամբ արտաքնապես պահպանելով խաղաղ հարաբերություններ՝ նա նախարարներին խորհուրդ էր տալիս թոթափել արաբական լուծը, որը լայն արձագանք գտավ իշխանների մեծ մասի շրջանում, քանի որ արաբական լուծը, իրոք, անտանելի էր դարձել:

Հասնելով նախարարների մեծ մասի միաբանությանը՝ Գրիգոր Մամիկոնյանի համախոհները Աշոտ Բագրատունուն տեղյակ պահեցին իրենց ծրագրերի մասին՝ հորդորելով նրան միանալ իրենց: Չնայած Աշոտ Բագրատունու՝ իշխաններին ապստամբությունից ետ պահելու բոլոր ջանքերին՝ ի վերջո նա հարկադրված էր միանալ ապստամբներին, իսկ Աշոտը և Գրիգորը միմյանց հետ դաշինք կնքեցին: Ապստամբները դրանից հետո շարժվեցին Տայքի ամուր աշխարհը, ամրացրին այն և ապավինեցին Պոնտոսի բյուզանդական բանակի պաշտպանությանը: Այս դեպքերը տեղի ունեցան 747 կամ որ ավելի հավանական է՝ 748 թվին: Սակայն նախարարների միասնությունը գրեթե մեկ տարի էլ չտևեց: Նրանց մի մասը հակվեց դեպի Աշոտ Բագրատունին և Հայոց պատրիկի հետ հեռացավ Բագրևանդ գավառ՝ փորձելով արաբների հետ հաշտության եզրեր գտնել: Չի բացառվում, որ Աշոտ Բագրատունու միանալն էլ ապստամբներին ավելի շատ եղել էր առերես, և նա այդ ամբողջ ընթացքում պահպանել էր իր կապերն արաբների հետ: Լուր ստանալով Հայոց պատրիկի և նրա համախոհների հեռանալու մասին՝ Գրիգոր Մամիկոնյանը հետապնդեց նրան և ձերբակալելով հանձնեց իր եղբոր՝ Դավթի սպասավորների դատին, որոնք նրան կուրացրին: Իսկ ինքը՝ որպես Հայոց իշխան, մեկնեց Կարին քաղաք, որպես հաղթանակող՝ հայտարարեց, որ ընդունում է բյուզանդական կայսր Կոստանդին Կոպրոնիմոսի գերիշխանությունը: Սակայն դեպքերն այլ զարգացում ստացան, քանի որ շուտով Գրիգոր Մամիկոնյանը ծանր հիվանդացավ ու մահացավ, իսկ նրա փոխարեն Հայոց իշխան հռչակված նրա կրտսեր եղբայր Մուշեղ Մամիկոնյանը կարճ ժամանակով վայելեց այդ պաշտոնը:

Շարունակությունը՝ էջ 4

ՇԵՆՈՒԴԱ Գ

ՀԱՄԵՄԱՏԱԿԱՆ ԱՍՏՎԱԾԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

ԲԱՐԵԽՈՍՈՒԹՅՈՒՆ

Սկիզբը՝ 2003-ի թիվ 19-24, 2004-ի թիվ 1-3

Ժ. ԱՌԱՐԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ԵՎ ՊԱՏԱՍԽԱՆՆԵՐ

1) Ասվում է, թե սրբերի բարեխոսությունը խնդրելիս մենք աղոթում ենք նրանց: Պատասխանում ենք, որ չենք աղոթում սրբերին, մենք միայն խնդրում ենք նրանց աղոթքներն ու օգնությունը մեզ համար: Մեր զրույցը Կույս Մարիամի հետ նրան ուղղված աղոթք չէ, այլ զավակների որդիական զրույցն իրենց մոր հետ, մեր սրտի գաղտնիքների մի տեսակ վստահում նրան և ոչ թե նրան ուղղված աղոթք: Մենք քաղցրությամբ խնդրում ենք նրա բարեխոսությունը մեզ համար, քանի որ նա Թագավորի աջ կողմում նստող Թագուհին է:

2) Ասվում է, թե բարեխոսությունը միջնորդության մի տեսակ է: Պատասխանում ենք. իսկ ի՞նչ վատ բան կա դրանում: Աստված Ինքն ընդունեց միջնորդությունը և պատվիրեց այն: Նա Աբիմելեքին պատվիրեց, որ Աբրահամն աղոթի նրա համար, որպեսզի նա ապրի (Ծննդ. Ի 7): Աստված պահանջեց Հոբի բարեկամներից, որ Հոբն աղոթի նրանց համար, որպեսզի չլինի թե Ինքը նրանց հետ վարվի նրանց թույլ տված անմտությունների համաձայն (Հոբ ԽԲ 8): Նա թույլ տվեց, որ Աբրահամն աղաչի Սոդոմի համար (Ծննդ. ԺԸ), և Մովսեսն էլ՝ Իսրայելի ժողովրդի: Նա լսեց նրանց և նրանց խնդրանքներն ընդունեց:

ԺԱ. ՍՐԲԵՐԻ ԱՂՈԹՔՆԵՐԸ ԽՆԴՐԵԼՈՒ ՀՈԳԵՎՈՐ ԿՈՂՄԸ

1) Սրբերի բարեխոսությունը խնդրելը ենթադրում է գալիք կյանքի հանդեպ հավատ. հավատ, որ աշխարհից հեռացածները շարունակում են ապրել և ունեն իրենց կատարելիք գործը. հավատ երկնքի ու երկրի միջև մշտական հարաբերության հանդեպ և հավատ սրբերի մեծարման հանդեպ, ովքեր մեծարվում են հենց Աստծո կողմից:

2) Բարեխոսությունը սիրո մտերմություն է Մեկ Մարմնի անդամների միջև: Եկեղեցին մարմինն է, Քրիստոսը՝ գլուխը, իսկ մենք ամենքս՝ երկրում թե երկնքում՝ այդ Մեկ Մարմնի անդամները: Սերը, աղոթքներն ու մտերմությունը փոխանակվում են Մեկ և միևնույն Մարմնի անդամների միջև: Մենք մեր աղոթքներում խնդրում ենք ննջեցյալների համար, նրանք էլ իրենց աղոթքներով բարեխոսում են մեզ համար: Սա անքակտելի մի հարաբերություն է:

Ինչո՞ւ են կամենում բարեխոսությունը մերժող մարդիկ վերացնել այս մտերմությունը. ոչ մեր կողմից աղոթքներ ննջեցյալների համար և ոչ աղոթքներ կամ բարեխոսություն ննջեցյալների կողմից մեզ համար: Արդյո՞ք Հայր Աստծո և յուրաքանչյուր հավատացյալի միջև սիրո հարաբերությունը խափանում է Աստծո զավակների միջև սիրո հարաբերության գոյությունը: Արդյոք Տեր Հիսուս Քրիստոսը չխնդրե՞ց Հորը. «...որպեսզի ամենքը մեկ լինեն, ինչպես որ Դու ես, Հայր, Իմ մեջ, և ես՝ Քո մեջ, որպեսզի նրանք էլ Մեր մեջ լինեն... որպեսզի մեկ լինեն, ինչպես և Մենք ենք մեկ. ես՝ նրանց մեջ, և Դու՝ Իմ մեջ, որպեսզի կատարյալ լինեն միության մեջ» (Հովհ. ԺԷ 21-23):

3) Բարեխոսությունը շահեկան է: Ով մերժում է այն, կորցնում է դրա օգուտներն ու փոխարենը ոչինչ չի շահում: Իսկ ովքեր հավատում են բարեխոսությանը, օգուտ են ստանում իրենց և սրբերի միջև սիրո հարաբերությունից: Նրանք օգուտ են ստանում աշխարհից հեռացածների հոգիների հետ հենց միայն հարաբերվելուց: Նրանք իրենց աղոթքներին ավելացնում են մյուս աշխարհում բնակվողների առավել խոր և զորավոր աղոթքները՝ առանց իրենց կողմից որևէ կորստի:

Այնուամենայնիվ, բարեխոսությունը մերժողները կորցնում են այս հարաբերությունն ու այս աղոթքները՝ փոխարենը ոչինչ չշահելով: Նրանք կորցնում են պարզ հավատը նրանց, ովքեր նշում են սրբերի տոները, այցելում նրանց եկեղեցիները և խնդրում նրանց աղոթքները: Ուրեմն ինչպե՞ս պիտի համարձակվեն հանդիպել սրբերին մյուս աշխարհում՝ այն բանից հետո, որ մերժեցին մեծարել նրանց կամ խնդրել նրանց աղոթքներն ու բարեխոսությունը:

4) Բարեխոսությունն առաջ է բերում սրտի հեզություն: Բարեխոսություն խնդրող անձը խոնարհ է. նա չի հպարտանում Աստծո հետ ունեցած իր անձնական հարաբերությամբ, այլ իրեն ցույց է տալիս իբրև մեղավոր ու տկար մարդ, ով խնդրում է իր համար ուրիշների բարեխոսությունը: Իսկ բարեխոսությունը մերժող անձը սրա հակառակն է: Նա կարող է բարձրամտաբար ասել. «Ի՞նչ տարբերություն իմ և այդ սրբերի միջև: Իմ և Աստծո միջև հարաբերությունն այնքան զորավոր է, որ բարեխոսության կարիքը չունի»: Նա իրեն դասում է սրբերի, նահատակների ու հրեշտակների կարգում:

Այսպիսի մարդիկ կհանդիմանվեն առաքյալի հետևյալ խոսքերով. «Աղոթեք մեզ համար» (Եբր. ԺԳ 18), և՝ «Ամենայն աղոթքներով և աղաչանքներով ամեն ժամ աղոթե՛ք Հոգով. և դրանում հսկե՛ք անխոնջ հարատևությամբ և աղաչանքներով բոլոր սրբերի համար» (Եփես. Զ 18):

5) Բարեխոսությունն Աստծո արդարության ապացույց է հավասարության սկզբունքի հարցում: Եթե Աստված թույլ է տալիս սատանային պայքարել Իր զավակների հետ, նրանց փորձել կեղծ տեսիլքներով ու երազներով և չարչարել նրանց, ապա, համաձայն Նրա արդարության՝ և հավասարության սկզբունքի, Նա թույլ է տալիս հրեշտակներին ու արդարների հոգիներին օգնել երկրի վրա գտնվող Իր զավակներին: Այսպիսով մյուս աշխարհում բնակվողների հոգիների միջնորդության շնորհիվ Աստծո արդարությունն է երևում մարդու կյանքում:

Եթե Աստված սատանային թույլ տվեց վնասելու Հոբին, թույլ է տալիս նաև, որ հրեշտակները փաթաթեն մարդկանց վերքերն ու սպասավորեն Իր զավակներին առանց նույնիսկ նրանց խնդրանքի: Սակայն որքա՜ն առավել թույլ կտա սա, եթե նրանք աղոթեն սրա համար: «Մի՞թե նրանք ամենքը հարկավոր հոգիներ չեն, որ ուղարկվում են սպասավորելու նրանց, ովքեր ժառանգելու են փրկությունը» (Եբր. Ա 14):

Հետևաբար, քանի որ հրեշտակներն ուղարկվում են այս նպատակով, ինչո՞ւ չխնդրենք նրանց միջնորդությունը՝ օգնելու մեզ, երբ մեզ մոտ են:

Շարունակությունը՝ էջ 6

ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՆԵՐ

ՏՐԴԱՏ Ա ՕԹՄՍԵՑԻ (741-764)

Սկիզբը՝ էջ 3

Թե ինչ դիրք գրավեց այս իրադարձությունների ժամանակ Հայոց հայրապետը, հայտնի չէ: Աղբյուրները լռում են՝ կարծես թե հավաստելով նրա անգործունյա ընթացքը:

Քանի դեռ Արաբական խալիֆայությունում պայքար էր գնում գահի համար, բյուզանդացիները հեշտ հաղթանակներ էին տանում, իսկ հայերն իրենց կարող էին ազատ զգալ արաբական տիրապետությունից: Սակայն Աբբասյանների իշխանության հաստատումից հետո արքունիքը լուրջ ուշադրություն դարձրեց ապստամբած ծայրամասերին եւ սկսեց ապստամբությունները դաժանորեն ճնշել: Հայաստան արշավեց խալիֆի եղբայր Աբու-Ջաֆեր-էլ-Մանսուրին, որը Գրիգոր Մամիկոնյանի բարձրացրած ապստամբությունն արյան մեջ խեղդեց՝ երկիրը ենթարկելով ահավոր հարկապահանջության: Սկսեցին հավաքել հնից մնացած հարկերը, անգամ՝ մահացածների համար, ապահարկությունից զրկվեց եկեղեցին, իսկ հարկը վճարածների պարանոցին խարան էին դնում կապարյա կնիքով: Անգամ նախարարական տներն աղքատացան՝ ամեն ինչ զոհաբերելով Աբու-Ջաֆերի բռնություններից ազատվելուն: Ահավոր արծաթասեր այս անձը, որի համար հարստությունն Աստծուց բարձր էր, 754 թվին՝ իր եղբայր Աբուլ-Աբբասի մահից հետո, տիրեց խալիֆայական իշխանությանը:

Աբու-Ջաֆերը Հայաստանում գտնված օրերին ոստիկան էր կարգել Ուսագի որդի Եզիդին, որն էլ պատրիկի պաշտոնը հանձնեց Բագարատ Բագրատունու որդի Սահակին, որը կուրացված Աշոտ Բագրատունու եղբոր տղան էր: Աշոտ Բագրատունին, որ այլեւս ի վիճակի չէր ակտիվ քաղաքական գործունեություն վարելու, կուրացվելուց 13 տարի անց՝ 761 թվին, մահացավ եւ, անկասկած, թաղվեց Բագրատունիների տոհմական հանգստարանում: Ինչ վերաբերում է Սահակ Բագրատունուն, ապա Ղեւոնդ պատմիչի խոսքերով՝ նա գեղեցկադեմ էր, երեւելի հասակով, ազնվական բարքով եւ աստվածերկյուղ, որն ակամա էր վարում իր պաշտոնը՝ չուզենալով աջակից լինել Եզիդին, բայց եւ միաժամանակ ստիպված էր առաջնորդել Հայոց զորքը: Խալիֆայությունն այլեւս հայոց այրուձիու համար չէր վճարում, եւ նախարարներին արգելված էին իրենց զորագնդերը զինել սեփական միջոցներով:

Լավ չէր հայերի կացությունը նաեւ բյուզանդական կայսրությունում: Կոպրոնիմոս կայսրը, ճնշելով Փոքր Ասիայում իրեն կայսր հռչակած իր քեռայր հայկազն Արտավազդի ապստամբությունը, սկսեց խստություններ կիրառել հայերի նկատմամբ, իսկ շատ չանցած՝ արշավանք ձեռնարկեց դեպի Հայաստան: Նա գրավեց, ավերեց քաղաքը, մեծ թվով գերիներ վերցրեց, որոնց միացան արաբական լծից ազատվել ցանկացող շատ հայեր: Կայսեր արշավանքը սպասված հաջողությունը չբերեց, ավելին՝ արաբները, անցնելով հակահարձակման, գրավեցին Մելիտինեն, մտան Կիլիկիա եւ Պամփյուլիայի Մելաս վայրում հաղթանակ տարան բյուզանդացիների դեմ: Իր հերթին Եզիդը գրավեց Կարինը, վերականգնեց քաղաքի ամրությունները եւ այնտեղ արաբ գաղթականներ հաստատեց: Այս դեպքերը, Մ. Օրմանյանի ենթադրությամբ, տեղ գտան 756-758 թթ.: Հայերի վիճակը դարձավ մի տեսակ անտանելի: Բռնություններ գործվում էին ամենուրեք՝ բոլոր մակարդակներով: Սուլեյման Պարսիկ անունով մեկն ասպատակում էր Վասպուրականը, եւ տեղի իշխանները ստիպված եղան զենքի դիմել: Ժողովրդական պայքարի գլուխ անցան Վահան Արծրունի իշխանի որդիներ Սահակն ու Համազասպը: Քաջաբար պայքարից հետո երկուսն էլ ընկան կռվի դաշտում: Նրանց եղբայր Գագիկ Արծրունին Սուլեյմանի զորքը դուրս քշեց երկրամասից, իսկ Սուլեյմանը սպանվեց: Արաբները Վասպուրական ուղարկեցին Սալիհ անունով մի զորավարի, որի զորքերի ճնշման տակ Արծրունյաց իշխանը ստիպված եղավ ամրանալ Նկան բերդում: Հարմար պահը որսալով՝ նա կարողացավ ետ մղել նաեւ այս հարձակումը: Սակայն արշավանքները հաջորդում էին մեկը մյուսին, իսկ ապստամբների ուժերը հատվում էին: Ռուհ զորավարի հարձակումը Գագիկ Արծրունուն ստիպեց կրկին ապավինել Նկան ամրոցի ամուր պարիսպներին եւ շարունակել հաջող պայքարը: Ռուհին փոխարինած Մուսե զորավարը, կռվի դաշտում հաջողության չհասնելով, կարողացավ խաբել Գագիկ իշխանին, գերել նրան ու նրա երկու որդիներին՝ Համազասպին եւ Սահակին, որոնք կապանքներով ուղարկվեցին խալիֆին: Գագիկը վճարեց պահանջված գումարը, սակայն ազատություն չստացավ, իսկ նրա զավակները կարողացան հայրենիք վերադառնալ:

Այսրկովկասյան երկրների համար զարհուրելի հետեւանքներ ունեցավ խազարների արշավանքը: Եզիդ ոստիկանն ամուսնացել էր խազարական խաքանի Խաթուն անունով քրոջ հետ եւ ստացել մեծ օժիտ: Սակայն շուտով Խաթունը մահացավ, իսկ խազարները, դրա մեջ դավ տեսնելով, Ռաժդարխան զորավարի գլխավորությամբ արշավեցին Հայք, Վիրք եւ Աղվանք: Եզիդը չկարողացավ կազմակերպել երկրի պաշտպանությունը, եւ խազարներն ավարեցին, գերփեցին եւ գերեցին երկիրը եւ մեծ ավարով ու գերիներով ետ դարձան: Խազարները դրանով բավարարվեցին ու հեռացան, սակայն Եզիդի ագահությունից ծնունդ առնող հալածանքները չդադարեցին: Մարդկանցից փող կորզելու նպատակով նրանց տանջում էին կտտանքներով. գելարանով, կախաղան էին բարձրացնում, ենթարկում դառը տանջանքների: Շատերը դրանից ազատվելու համար փախչում էին քարանձավներն ու փապար վայրերը, հաճախ ձյունահեղձ ու գետավեժ էին լինում, միայն թե փրկվեին Եզիդի հարկահաններից ու հարստահարություններից: Սահակ պատրիկի եւ Տրդատ կաթողիկոսի ջանքերը՝ ետ պահել Եզիդին նման քայլերից, արդյունք չտվեցին, ուստի նրանք դիմեցին Աբու-Ջաֆեր խալիֆին, որը եւ նրան ետ կանչեց: Եզիդին հաջորդեցին Բաքարը կամ Բաքրը, իսկ մեկ տարի անց՝ Կահաթրայի որդի Հասանը, որն իր վարքով չէր զիջում Եզիդին:

Այս խառնակ ու անհանգիստ ժամանակներում էլ Տրդատ Ա Օթմսեցին մահացավ 764 թվին եւ թերեւս թաղվեց, ինչպես հավանական ենթադրում է Մ. Օրմանյանը, իր հայրենի գյուղում:

Բաբկեն ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ
Պատմ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր

ՀԱՅՈՑ ՊԱՀԱՆՋԱՏԻՐՈՒԹՅԱՆ ԱՐՏԱՑՈԼՈՒՄԸ ՀՈԳԵՎՈՐԱԿԱՆՆԵՐԻ ԳՐԱԾ ԴԻՄՈՒՄ-ՆԱՄԱԿՆԵՐՈՒՄ

Սկիզբը՝ թիվ 3

Գեւորգ Զ Չորեքչյանը, 1945 թ. նոյեմբերի 29-ին ողջունելով Հայաստանում խորհրդային իշխանության հաստատման քսանհինգերորդ տարեդարձը, ՀԽՍՀ ղեկավարությանը հղված շնորհավորական ուղերձում գրում է. **«Խորագոյն կերպով հաւատացած ենք նաեւ, որ ՍՍՌ Միութեան կառավարութեան եւ մեծ Ստալինի ջանքերով Հայ ժողովուրդը իրականացած կտեսնի իր Հայրենիքի ամբողջացումը եւ իր ժողովրդի համախմբումը Մայր Հայրենիքում՝ Սովետական Հայաստանում»** (ՀՀ ՆՊԿՊԱ, ֆ. 823, ց. 1, գ. 10, թ. 1):

Դիվանագետ Կաթողիկոսը 1946 թ. դեկտեմբերին կրկնել է իր վերոհիշյալ պահանջը՝ **«արտասահմանյան հայերի հայրենադարձության վերաբերյալ ԽՍՀՄ կառավարության որոշման կապակցությամբ»** («Հայկական Հարց» հանրագիտարան, Երեւան, 1996, էջ 99):

Հայրենասեր եւ մեծագործ Հայրապետը 1947 թ. ապրիլի 20-ին հրապարակել է ընդարձակ մի կոնդակ՝ հայ ժողովրդի արդար դատի եւ բռնադատված իրավունքների մասին: **«Հայ ժողովրդի դատը հին դատ է,- գրված է կոնդակում,- նախասովետական դատ: Հայ ժողովուրդը իր բոլոր հատուածներով՝ ինքն է հարուցել ու նախաձեռնել դատը իր նոր փուլում եւս, ինչպէս եւ ողջ անցեալում: Հարազատ սովետական հայ կառավարութիւնը եւ մենք՝ որպէս պատմական աւանդապահն ազգային իրաւանց եւ գերագոյն Պատրիարք-Կաթողիկոս Մայր Աթոռոյ Սուրբ Էջմիածնի՝ մեր սրբազնագոյն պարտքն ենք համարում արձագանքել բովանդակ հայ ժողովրդի արդար պահանջին եւ պաշտպան կանգնել հարիւր հազարների անմեղ արեամբ ու հերոսական մահով սրբագործուած մեր նուիրական Դատին: Մեր Դատը իրաւունքի եւ արդարութեան դատն է: Հայ ազգի եւ Հայրենիքի դատ է, դա քաղաքական խղճի, պարտքի ու բարոյականութեան խնդիր է: Եւ այդ Դատի յաղթանակը խնդրում եւ ակնկալում ենք աշխարհիս զօրեղներից, դեմոկրատական հզօր պետութիւններից, յուսալով, որ այս անգամ, հնադարեան քաղաքակիրթ ու հերոսական հայ ժողովրդի արդար ձայնը գէթ այս անգամին լսելի կդառնայ Միաւորեալ Ազգերի Մեծ ատեանում, եւ հայ բազմաչարչար ժողովուրդը այս անգամ գոնէ զոհ չի դառնայ մեծ պետութիւնների ընթացիկ ու ընչաւէր հակամարտութիւնների»** (ՀՀ ՊԿՊԱ, ֆ. 454, ց. 1, գ. 157, թ. 6):

ՀԽՍՀ Մինիստրների խորհրդին առընթեր Հայ եկեղեցու գործերի խորհրդի նախագահ Ս. Հովհաննիսյանի՝ 1947 թ. ապրիլի 14-ին գրված եւ ՀԽՍՀ Մինիստրների խորհրդի նախագահ Ս. Կարապետյանին ուղղված գրությունից տեղեկանում ենք, որ նույն թվականին **«Գեորգ Զ Կաթողիկոսը խնդրում է Անգլիական եկեղեցու առաջնորդին, որպես անգլիական պարլամենտի անդամ ձայն բարձրացնել ի պաշտպանություն հայերի արդարացի պահանջի՝ հայկական հողերը Խորհրդային Հայաստանին միավորելու, որի մասին նա խոսել էր երեք մեծ տերությունների՝ ԽՍՀՄ, Մեծ Բրիտանիա եւ ԱՄՆ, ղեկավարներին հասցեագրված իր ուղերձում»** (ՀՀ ՆՊԿՊԱ, ֆ. 823, ց. 1, գ. 19, թ. 9):

Անգլիական եկեղեցու առաջնորդին նույն բովանդակությամբ հուշագրով դիմել է նաեւ Եվրոպայի թեմի առաջնորդ Արտավազդ արք. Սյուրմեյանը (1889, Ակն - 1951, Փարիզ): Այդ կապակցությամբ Գեւորգ Զ Կաթողիկոսը գրել է. **«Արտաւազդ արքեպիսկոպոսը, այցելութեան ժամանակ, իր իրաւանց սահմանից ելնելով՝ թոյլ է տուել իրեն գրաւոր յուշագրով դիմել Քէնթրբերիի արքեպիսկոպոսին եւ խնդրել, որ նա՝ Հայկական դատի առթիւ՝ «պատշած դիմումներ կատարէ իրաւասու նախարարների մօտ»: Նորա այս քայլը իր իրաւանց սահմաններից վեր է եւ բնականաբար կարժանանայ նկատողութեան: Այս առթիւ մտադիր ենք նաեւ ընդհանուր շրջաբերականով զգուշացնել բոլոր թեմակալներին՝ օտար եկեղեցիների Պետերին այցելելիս զգոյշ լինել եւ չելնել իրենց իրաւանց սահմաններից»** (ՀՀ ՊԿՊԱ, ֆ. 823, ց. 1, գ. 26, թ. 22): Բարդ ու դժվարին ժամանակներ էին եւ ԽՍՀՄ ղեկավարության հետ չհամաձայնեցված ցանկացած քայլ կարող էր ճակատագրական լինել:

Մեզ հասած արխիվային եզակի վավերագրերը գալիս են ապացուցելու, որ Գեւորգ Զ Կաթողիկոսն իր դիվանագիտական քայլերը համաձայնեցնում էր անձամբ Ի. Վ. Ստալինի հետ: Այսպես, պահպանվել է նրա՝ 1949 թ. գրված եւ Ի. Վ. Ստալինին ուղղված հույժ գաղտնի նամակը, որտեղ Կաթողիկոսը գրում է իր ծրագրերի մասին: Նամակում մասնավորապես ասվում է. **«Սկսել ենք նյութեր հավաքել ու շուտով նաեւ կազմել հատուկ հուշագիր ՄԱԿ Գլխավոր համաժողովի Փարիզյան նստաշրջանին ներկայացնելու համար: Հուշագիրը կկազմվի ռուսերեն եւ հայերեն, կթարգմանվի ֆրանսերեն եւ անգլերեն եւ կտպագրվի Փարիզում նստաշրջանի նախօրեին, կառաքվի ոչ միայն Համաժողովի մասնակիցներին, այլեւ պարբերական մամուլին, հասարակական կազմակերպությունների, քաղաքական գործիչների, գրողների, եկեղեցիներ եւ այլն: Հուշագիրը ծառայելու է տաճկահայ վիլայեթները Խորհրդային Հայաստանի հետ վերամիավորելու հայ ժողովրդի պահանջի պատմա-քաղաքական եւ միջազգային իրավական հիմնավորմանը: Ես մասնագետին առաջարկել եմ շատ պատրաստել գիտաքաղաքական հետազոտություն «Armenia irredenta-ն եւ միջազգային իրավունքը» թեմայով:**

Շարունակությունը՝ էջ 5

ԵՂԻՇԵ ԵՎ ՂԱԶԱՐ ՓԱՐՊԵՑԻ՝ ՊԱՏՄՈՂ ԵՎ ՎԵՐԱՊԱՏՄՈՂ

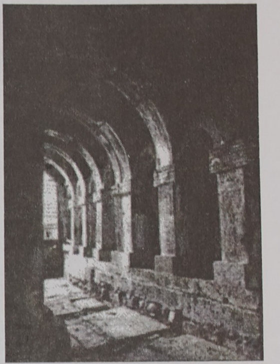

Սկիզբը՝ թիվ 2, 3

Ղ. Փարպեցին առիթը չի փախցնում արտահայտելու կամ ցուցադրելու երանելի Վարդան սպարապետի եւ նրա զորքի՝ **ուխտապահների** շուտափույթ նահատակվելու բաղձանքը, զորք, որ սրընթաց նետվում է ընդունելու թշնամու զորքի բերած երկնավոր պսակները:

Ձմռան ցրտաշունչ օրերն անցնելուց հետո,- պատմում է Ղ. Փարպեցին,- մեծ Զատկի տոնը՝ Կենարարի հարությունը, խաղաղությամբ եւ ուրախությամբ տոնելուց սակավ օրեր անց լսեցին, թե անհամար պարսից զորք է եկել Հեր եւ Զարեւանդ գավառը, եւ հայոց երանելի սպարապետ Մամիկոնեից տեր Վարդանը ազդարարեց ուխտապահներին, որոնք տոն օրերի առթիվ գնացել էին իրենց տները՝ Զատկի տոնն իրենց ընտանիքների հետ կատարելու (բնագիրն ունի. **«եւ երանելի սպարապետն Հայոց տէրն Մամիկոնէից Վարդան ազդ առնէր ուխտապահացն, որք յաղագս տօնի աւուրցն երթեալք էին ի տունս իւրեանց՝ կատարել զտօնն զատկի առ ընտանիս իւրեանց...»** - Բ. Ուլուբաբյանը աշխարհաբար թարգմանել է որպես ուղիղ խոսք՝ հրամայական եղանակով. **«... որոնք տոնի օրերի պատճառով իրենց տներն էին գնացել, թե զատկի տոնը կատարեցեք ձեր ընտանիքների հետ»**: Ղազար Փարպեցի, Հայոց Պատմություն, Թուղթ Վահան Մամիկոնյանին, աշխարհաբար թարգմանությունը եւ ծանոթագրությունները՝ Բագրատ Ուլուբաբյանի, Երեւան, 1982, գլ. ԼԵ, էջ 161), թե **«բազում գունդ է եկել, հասել՝ աստվածասերներին բերելով երկնավոր պսակներ. արդ ով ցանկանում է ստանալ՝ աճապարեցե՛ք, որ ոչ ոք չզրկվի ու չզղջա: Իսկ եթե մեկը այլ կերպ է խորհում, ինչպես ուրիշները, որ խոտորվեցին սատանայի ետեւից՝ թող հանգիստ պառկած մնա, որտեղ հաճելի թվա իրեն: Քանզի ոչ ոք պսակ չի ընդունի իր ընկերների հետ, եթե չտանջվի, այլ յուրաքանչյուր ոք ինքն է վաստակում իր անձի համար հողեղենն ու հավիտենականը»** - **«Գունդ բազում հասեալ գայ, բերելով աստուածասիրացն պսակս երկնաւորս. արդ՝ որ ոք ցանկայ առնուլ՝ աճապարեցէ՛ք, զի մի վրիպեսցի ոք եւ զղջասցէ: Եւ եթէ ոք խորհի այլազգ ինչ, որպէս եւ այլքն, որք խոտորեցան զկնի սատանայի՝ դադարեալ հանգիցէ՝ ուր եւ թուեսցի հաճոյ ումեք: Քանզի ոչ ոք պսակի ընդ ընկերաց իւրոց՝ թէ ոչ տանջի. այլ իւրաքանչիւր ոք անձին իւրում գանձէ զհողեղէնս եւ զյաւիտենականսն»** (Փարպեցի, դրուագ Բ, գլ. ԼԷ, էջ 68):

Ավելին. ըստ Փարպեցու՝ երանելի սպարապետ Վարդան Մամիկոնյանը Առանձար սեպուհին ուղարկում է ոչ միայն լրտեսելու պարսից զորքի թվաքանակը, այլեւ այն նպատակով, որ **«եթե հնար լինի՝ գրգռեն նրանց, որ շուտափույթ գան եւ բերեն մեզ արքայության պսակները, որ նրանց ձեռքով պարգեւում է մեզ Փրկիչ Քրիստոսը՝ հավիտենական բարութեանց տվողը»** - **«առաքէր երանելի սպարապետն Հայոց Վարդան, միաբանութեամբ աւագանւոյն որ ընդ նմայն էին, սեպուհ մի յազգէն Ամատունեաց, որում անուն էր Առանձար, իբրեւ երեք հարիւր հեծելով՝ երթալ, լրտեսել զբազմութիւն զօրացն Պարսից, եւ տալ գրգիռս, եթէ հնար իցէ, առ ի փութապէս, ասէ, գալ, բերել մեզ զպսակս արքայութեան, զոր ի ձեռն նոցա պարգեւէ մեզ Փրկիչն Քրիստոս, յաւիտենից բարութեանցն տուիչ»** (Փարպեցի, դրուագ Բ, գլ. ԼԸ, էջ 69):

Իսկ թե ինչու է Փարպեցին Եղիշեից քաղած սույն դրվագից ջնջել Ամատունյաց Առանձար սեպուհին տրված «լի իմաստութեամբ եւ քաջութեամբ» բնորոշումը (Եղիշէ, Ե., 1957, էջ 105), միանգամայն պարզ կդառնա, եթե հիշենք, որ Առանձարը Վահան Ամատունի հազարապետի տոհմակիցն էր, որին Ղազարը ներկայացնում է բացասական, ուղղակի վարկաբեկիչ մակդիրներով՝ իբրեւ «քսու» եւ «բանսարկու», որոգայթ լարողի: Ուստի եւ պարսից վերջապահ գնդի դեմ Առանձարի տարած հաղթանակը Ղազարը վերագրում է ոչ թե նրա իմաստությանը եւ քաջությանը, այլ Աստծո զորությանը, որ նրանց պարգեւեց Փրկիչը (Ղ. Փարպեցի, դրվ. Բ, գլ. ԼԸ, էջ 69):

Այնուհետեւ Առանձարից եւ նրա հետ եղողներից լսելով, որ պարսից զորագլուխներ Մուշկան Նյուսալավուրտը եւ Դողվճը, անարգել առաջ խաղալով, շուտով կարող են հասնել երկրի միջնաշխարհը, **«Հայոց երանելի սպարապետն ու նրա հետ գտնվողները շտապեցին երթալ նրանց դեմ, նախ՝ ավելի շուտ՝ հանդիպելու մարտիրոսության ժամին, քանզի գիշեր ու ցերեկ, միշտ ու անձանձրույթ աղոթում էին, որ արժանի լինեն մի այդպիսի երկնավոր վիճակի. եւ, երկրորդ, ասում էին՝ թերեւս այնտեղ, հենց Հեր ու Զարեւանդ գավառում էլ վճռենք պատերազմի ելքը»** (նույն տեղում, էջ 162):

Եվ այստեղ Փարպեցին ներկայացնում է մի տարօրինակ դիպված, որի հետքն անգամ չկա եւ չէր էլ կարող լինել Եղիշեի պատմության մեջ. **«Պենտեկոստեի մեծ տոնի ուրբաթ օրը Հայոց զորքը եկավ, հասավ այն նույն տեղերը** (որտեղ Առանձարն էր եղել - Ա. Մ.) **եւ շատ անպատրաստ գտավ պարսից զորքը. եթե կամենային, երամակարձակ այն ծույլերին կարող էին մեծապես վնաս հասցնել, սակայն հետաձգելով՝ հանգստացան այդ օրը, քանզի նահատակություն փափագողները մտքում չէին դրել հաղթել [միայն նրա համար], որ ամեն օր տեսնեն հոգին կորցրածների ապականումը, այլ միշտ եւ հանապազ շտապում էին հասնել կոչման կետին ու տենչալի մարտիրոսությանը»** (թարգմ. Ա. Մ.):

Նույն ոգով է պատկերում Ղազար Փարպեցին նաեւ 482-485 թթ. ապստամբության մասնակիցների նահատակությունը: Կուր գետի մոտ մղված ճակատամարտում Վահան Մամիկոնյանի եղբոր՝ Վասակի դեմքին հանկարծ լույս է ճառագում, որից էլ նրա կողքին կռվողները հասկանում են, որ նա նահատակվելու է:

«Նրանք, որ այնօր ընդունելու էին նահատակության պսակը, Վերին զորությունը նրանց ցույց տվեց, եւ նրանք մտքի աչքերով, նահատակությունից առաջ, հայտնապես տեսան իրենց դեմքերի անծանոթ ահագնափոխությունը. բնական մահկանացու տեսքից փոխվեցին, ընդունեցին վերին զորությունների՝ հրեշտակների կերպարանքը: Մանավանդ Հայոց զորավար Վահանի եղբոր՝ քաջարի Վասակ Մամիկոնյանի դեմքը, որ փառավորվեց Աստծո լուսապսակով, եւ սրբի շատ ընկեր-նիզակակիցներ, նայելով նրա փայլակնացայտ դեմքին,- որ նման էր մեծ մարգարե Մովսեսի փառավորված դեմքին,- չէին հագենում դիտելուց: Եվ նրա մեծ եղբայրը՝ Հայոց զորավար Վահանն էլ տեսավ այդ ու սաստիկ զարհուրած՝ անմիջապես հասկացավ, որ սա իրենից ու այս զազրելի կյանքից հեռացել, գնում է հրեշտակների բանակը, եւ հենց այստեղից է այն բանակի զորականների տեսքն ու կերպարանքը» (նույն տեղում, էջ 327):

Եղիշեի պատկերած տեսիլներում նահատակության պսակները Քրիստոս ուղարկում է հրեշտակների կամ սուրբ նահատակների ձեռքով, իսկ Ղ. Փարպեցու պատմության մի քանի դրվագներում, ինչպես տեսանք, հայոց ազգի մարտիրոսության պսակները Քրիստոս ուղարկում է թշնամիների՝ պարսից զորքի ձեռքով: Հայ զորականը, ըստ Փարպեցու, ցերադասում է նահատակվել, այլ ոչ թե հաղթել թշնամուն, եւ դա նրա համար, որ այլեւս չտեսնի հոգեկորույսների՝ հոգին կորցրածների ապականությունը կամ այս զազրելի կյանքից ազատվելու համար:

Այս արտառոց մտայնությունը, որ ցավալիորեն տեղ է գտել Ղ. Փարպեցու պատմական շատ արժեքավոր մատյանում եւ թելադրված է անձնական կյանքում նրա ապրած խոր հիասթափությամբ, խիստ վիճելի եւ անընդունելի է նույնիսկ 4-5-րդ դարերի կրոնադավանաբանական ընկալումների տեսակետից եւ տրամագծորեն հակառակ է Ղ. Փարպեցու գրքից ավելի քան 1. 5 դար առաջ՝ 330-ական թ., Հայ եկեղեցու առաջին հիմնասյուներից մեկի՝ Վրթանես մեծ քահանայապետի ավանդած պատգամին՝ **«եթե թշնամիները մեր աշխարհը գրավեն՝ այստեղ կհաստատեն իրենց անօրեն, անհավատ, անաստված կարգերը, որ, հուսանք, թե երբեք լինելու չէ: Իսկ մեր բարեպաշտ նահատակները այս բանի համար պատերազմ մղեցին, եւ չարիքը մեր աշխարհից հալածելով ու հեռացնելով մեռան, որպեսզի անհավատությունը այս աստվածապաշտ եւ աստվածասեր աշխարհը մուտք չգործե եւ չարի կամքին ծառա չդարձնե...»** (Փ. Բուզանդ, Հայոց պատմություն, թարգմ. Ստ. Մալխասյանց, Երեւան, 1987, էջ 45):

Այսպես է քարոզում մեծ Վրթանեսը պարսից զորքի դեմ հայերի մղած պատերազմում Մեծ Հայքի սպարապետ եւ զորավար Վաչե Մամիկոնյանի զոհվելու առթիվ:

Շարունակելի

Ալբերտ ՄՈՒՇԵՂՅԱՆ
Բանասիրական գիտ. դոկտոր

ՀԱՅՈՑ ՊԱՀԱՆՋԱՏԻՐՈՒԹՅԱՆ ԱՐՏԱՑՈԼՈՒՄԸ ՀՈԳԵՎՈՐԱԿԱՆՆԵՐԻ ԳՐԱԾ ԴԻՄՈՒՄ-ՆԱՄԱԿՆԵՐՈՒՄ

Սկիզբը՝ էջ 4

Բոլոր ձեռնարկվող քայլերը անպայման կհամաձայնեցվեն ԽՍՀՄ կառավարության հետ ինչպես հուշագրի բովանդակության ու ձեւի, նույնպես պահի ընտրության եւ Համագումարին ներկայացնելու կանոնակարգի առումով: Անհրաժեշտ է Ձեր համաձայնությունը, որպեսզի պահպանելով ձեռնարկվելիք քայլերի խորհրդապահությունը, այնուամենայնիվ սաստկացնենք ու աշխուժացնենք հայ եւ հայասեր կազմակերպությունների գործունեությունը խորհրդային իշխանությանը եւ հայ ժողովրդին ցանկալի ուղղությամբ:

«Միաժամանակ արդարացի ենք համարում նախապես նշավակել որպես տեղեկատվություն Անկարայի կողմից ազգային-եկեղեցական սահմանադրության վերացումը, որ հաստատել էր (XIX դ.) 60-ական թվականներին թուրքական սուլթանը եւ ճանաչում-պահպանում էր նույնիսկ արյունռուշտ Աբդուլ Համիդ սուլթանը:

Եթե միութենական կառավարությունը նպատակահարմար է դատում, ես ՄԱԿ-ի առջեւ հանդես կգամ բողոքով, մանավանդ որ Անկարայի հակահայկական գործույթը ոչ միայն ոտնահարում է Հայ եկեղեցու ավանդական իրավունքները, այլեւ խախտում է Լոզանի խորհրդաժողովի պայմանագրի պահանջները» (ՀՀ ՊԿՊԱ, ֆ. 409, ց. 1, գ. 807, թ. 1-7):

Այդ բոլոր դիմում-նամակների արդյունքը եղավ այն, որ 1953 թ. մայիսի 30-ին ԽՍՀՄ արտգործնախարար Վ. Մոլոտովը Թուրքիայի դեսպան Խոզարին հայտարարեց, որ «հանուն բարիդրացիական հարաբերությունների պահպանման եւ խաղաղության ու անվտանգության ամրապնդման Հայաստանի եւ Վրաստանի կառավարությունները հնարավոր գտան հրաժարվել Թուրքիայի նկատմամբ ունեցած իրենց տարածքային պահանջներից...

«Այսպիսով, սովետական կառավարությունը հայտարարում է, որ Սովետական Միությունը ոչ մի տարածքային պահանջ չունի Թուրքիայից» (Գ. Լազյան, նշված աշխ., էջ 390): Հետագայում Վ. Մոլոտովի նախանշած ուղին շարունակեցին Գ. Մալենկովը եւ Ն. Խրուշչովը՝ 1956 թ. նոյեմբերի 4-ին արված իր համանման հայտարարությամբ:

Իսկ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Գեւորգ Զ Չորեքչյանը վախճանվել է 1954 թ. մայիսի 9-ին Երեւանի հիվանդանոցում:

Կաթողիկոսական գահին նրան հաջորդել է Վազգեն Ա Պալճյանը, որը շարունակել է իր նախորդի կիսատ թողած գործը: Չափազանց կարեւոր եւ շրջադարձային նշանակություն է ունեցել Վազգեն Ա Վեհափառ Հայրապետի՝ հայոց ցեղասպանության հիսնամյակի նախօրեին հրապարակված կոնդակը, որտեղ կարդում ենք. **«Հայ ժողովուրդի զաւակները, որ ի Հայաստան եւ ի սփիւռս աշխարհի, այսօր, Մեծ Եղեռնէն հիսուն տարի յետոյ, երկիւղածութեամբ կը խոնարհին բիւրաւոր նահատակներու անյայտ գերեզմաններուն առջեւ ու կ՚աղօթեն անոնց անմահ հոգիներու խաղաղութեան եւ երանութեան համար: Եւ կը վերանորոգեն իրենց ուխտը՝ սուրբ պահելու անոնց նուիրական յիշատակը ու մնալու հաւատարիմ անոնց լոյս հաւատքին, անոնց հերոսական ոգիին, հայոց ազգը մէկտեղուած եւ հայոց ամբողջ երկիրը փրկուած տեսնելու անոնց պայծառ երազին»** («Էջմիածին», 1965, թիւ Բ-Գ-Դ, ներփակը):

Վազգեն Ա Կաթողիկոսը **«1988-ի փետրվարի 25-ին Արցախը Հայաստանի հետ վերամիավորելու հարցով դիմել է ԽՍՀՄ նախագահ Մ. Գորբաչովին, Արցախյան շարժման ընթացքում խորհրդային եւ միջազգային ամենաբարձր ատյաններում լսելի է դարձել արցախահայության ձայնը»** («Քրիստոնյա Հայաստան» հանրագիտարան, Երեւան, 2002, էջ 947):

Ամփոփելով նշենք, որ Գեւորգ Զ եւ Վազգեն Ա Կաթողիկոսների կոնդակներն ու դիմում-նամակները նոր էջ են բացել հայկական պահանջատիրական պայքարի տարեգրության մեջ եւ մեծապես նպաստել հայոց ազգային զարթոնքին:

Արտակ ՄԱՂԱԼՅԱՆ

ՍԲ. ԿԻՊՐԻԱՆՈՍ ԿԱՐԹԱԳԵՆԱՑԻ

ԳԻՐՔ ԵԿԵՂԵՑՈՒ ՄԻԱՍՆՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ

Սկիզբը՝ թիվ 13

Մաս Գ

Սուրբ Հոգին սաղմոսներում նրանց կոչում է գահերի վրա բազմած կործանողներ, հակառակ խոց ու փառք, մարդիկ, ովքեր գայթակղում են օծյալին լեզվով և խոսք են ճշմարտության խեղաթյուրման մեջ. կուսադեղ լեզու, որ մահաբեր թույն է ստղում, մարդիկ, որոնց խոսքը քաղցկեղի նման ճարակ է գտնում (Բ Տիմ. Բ 17), իսկ զրույցը՝ յուրաքանչյուրի սրտի մեջ մահացու վարակ ներմուծում: Նրանց դեմ բարբառում է Տերը, իր մոլորյալ ժողովրդին ետ և հեռու պահում նրանցից՝ ասելով. «Մի՛ լսեք այն մարգարեների խոսքերը, որ ձեզ համար մարգարեություն են անում, որովհետև փուչ բաներ են ասում ձեզ, իրենց սրտի ցնորքներից են խոսում և ոչ թե Տիրոջ բերանից: Տիրոջ խոսքի դեմ ընդդիմացածներին նրանք ասում են՝ «Խաղաղություն լինի ձեզ»: Բոլոր նրանց, ովքեր ընթանում են ըստ իրենց կամակորության, կամ յուրաքանչյուրին, ով ընթանում է ըստ իր սրտի մոլորության, ասում են՝ «Ձեր գլխին չարիք չի գալու»: Ես... չխոսեցի նրանց հետ, սակայն նրանք մարգարեություն էին անում: Եթե իմ խորհրդին հավատարիմ մնային, ապա իմ խոսքերը լսել կտային իմ ժողովրդին, ետ կդարձնեին նրան իր չար ճանապարհներից, իր չար վարքից» (Երեմ. ԻԳ 16-17, 21-22): Տերը նրանց է նկարագրում ու մատնանշում՝ ասելով. «Ինձ՝ կենաց ջրի աղբյուրիս, լքեց և իր համար ծակ փոսեր փորեց, որոնք ջուր չեն կարող պահել» (Երեմ. Բ13): Մինչդեռ, մեկից բացի, այլ մկրտություն չի կարող լինել, նրանք կարծում են, որ կարող են մկրտել: Թողնելով կենաց աղբյուրը՝ նրանք խոստանում են կենսագործ ու փրկարար ջրի շնորհը: Այնտեղ մարդիկ ոչ թե սրբագործվում են, այլ ապելի պղծվում, մեղքերը ոչ թե սրբվում են, այլ կրկնապատկվում: Այդպիսի ծնունդը ոչ թե Աստծո համար է զավակներ բերում, այլ սատանայի: Խաբեությունից ծնվածները չեն արժանանում ճշմարտության խոստմանը: Տիրոջ խաղաղության խախտողները մոլեգին հակառակությամբ չեն կարող խաղաղության պարգևին հասնել:

Թող իրենք իրենց չգայթակղեն Տիրոջ կողմից ասված մի քանի խոսքերով. «Ուր երկու կամ երեք հոգի հավաքված լինեն իմ անունով, այնտեղ եմ ես, նրանց մեջ» (Մատթ. ԺԸ 20): Ավետարանի աղճատողներն ու կեղծ մեկնիչներն այս խոսքն են բերում, սակայն սա հաջորդ խոսքն է, իսկ նախորդը նրանք բաց են թողնում. հիշեցնելով մեկը՝ մյուսի մասին նենգորեն լռում են. ինչպես իրենք անջատվեցին Եկեղեցուց, այնպես էլ հատում են մի և նույն խոսքի ամբողջությունը: Տերը, Իր աշակերտներին հուշելով միմյանց մեջ պահել համախոհություն և խաղաղություն, նրանց ասում է. «Դարձյալ ձեզ ասում եմ. եթե ձեզնից երկուսը միաբանվեն երկրի վրա որևէ խնդրանքի համար, ինչ էլ որ խնդրեն, կկատարվի նրանց համար իմ Հոր կողմից, որ երկնքում է. որովհետև ուր երկու կամ երեք հոգի հավաքված լինեն իմ անունով, այնտեղ եմ ես, նրանց մեջ» (Մատթ. ԺԸ 20). - և դրանով ցույց է տալիս, որ շատը տրվում է ոչ թե բազմաքանակությանը, այլ աղոթողների համախոհությանը: «Եթե ձեզնից երկուսը միաբանվեն երկրի վրա»,- ասում է Նա: Այսպիսով՝ Տերը նախ դասվիրեց համերաշխությունը, մատնանշեց համաձայնությունը և սովորեցրեց ճշմարտորեն և վճռականորեն համաձայնել միմյանց հետ: Ինչպե՞ս մեկը կհամաձայնի մեկ ուրիշին, եթե համամիտ չէ մարմնի՝ նույն ինքը՝ Եկեղեցու և ողջ եղբայրության հետ: Ինչպե՞ս երկուսը կամ երեքը կարող են հավաքվել Քրիստոսի անունով, որոնց մասին հայտնի է, որ անջատվում են Քրիստոսից և Նրա Ավետարանից: Չէ՞ որ մենք չենք հեռացել նրանցից, այլ նրանք՝ մեզանից: Նրանց կողմից տարբեր հավաքներ հաստատելուց հետո առաջացան հերձվածներ և բաժանումներ, նրանք լքեցին ճշմարտության հիմքն ու սկիզբը: Իսկ Տերը խոսում է Իր Եկեղեցու մասին, խոսում է Եկեղեցու մեջ գտնվողներին, որ եթե նրանք համամիտ լինեն, եթե Իր հիշեցման ու խրատի համաձայն՝ հավաքվելով երկու կամ երեք անձերով՝ միաբան աղոթեն, թեև երկուսը կամ երեքը լինեն, նրանք կարող են ստանալ խնդրելին Աստծո մեծությունից: «Ուր երկու կամ երեք հոգի հավաքված լինեն իմ անունով, այնտեղ եմ ես, նրանց մեջ»,- այսինքն՝ պարզ ու խաղաղասեր, աստվածավախ և Իր պատվիրանները պահող մարդկանց մեջ: Նմանների մեջ է Նա խոստացել լինել, ինչպես որ էր երեք մանուկների հետ հրե հնոցում, երբ շղթայատող բոցի մեջ գտնվելով նրանց ցողի փչմամբ, քանզի նրանք հավատարիմ էին Աստծուն և միահոգի (Դան. Գ 50), ինչպես որ էր բանտարկված երկու առաքյալների հետ և, քանզի նրանք պարզ էին ու միահոգի, բացեց նրանց համար բանտի դռները և դուրս հանեց, որպեսզի ժողովրդին փոխանցեն այն խոսքը, որ հավատարմորեն քարոզում էին (Գործք Ե 19): Այսպիսով՝ երբ Տերն Իր պատվիրաններում ասում է. «Ուր երկու կամ երեք հոգի հավաքված լինեն իմ անունով, այնտեղ եմ ես, նրանց մեջ», ապա Եկեղեցին ստեղծողն ու հիմնադրողը մարդկանց Եկեղեցուց չի անջատում, այլ հանդիմանելով հավատից հեռացածներին և հորդորելով հավատարիմներին խաղաղության մեջ՝ Իր խոսքերով ցույց է տալիս, որ Ինքը հաճում է լինել երկու կամ երեք միահոգի աղոթողների մեջ, քան բազմաքանակ տարամիտ

մարդկանց, և փոքրաթիվ մարդկանց միահոգի աղոթքով կարելի է ավելին խնդրել, քան բազում մարդկանց անհամաձայն հայցումով: Այդ իսկ պատճառով աղոթքի կարգը հաստատեց: Նա ավելացնում է. «Եվ երբ աղոթքի կանգնեք, թե մեկի դեմ մի բան ունեք, ներեցեք, որպեսզի ձեր Հայրն էլ, որ երկնքում է, ների ձեզ ձեր հանցանքները» (Մարկ. ԺԱ 25): Ընծա մատուցելիս՝ որևէ մեկի հանդեպ ոխ ունեցողին Նա թույլ չի տալիս մոտենալ սեղանին, սակայն պատվիրում է նախ հաշտվել եղբոր հետ, ապա խաղաղությամբ դառնալով՝ ընծա մատուցել Աստծուն (Մատթ. Ե 23-24): Աստված չընդունեց Կայենի ընծան, քանզի մեկի հանդեպ, որ նախանձի և թշնամության պատճառով հաշտ չէր եղբոր հետ, Աստված չէր կարող բարեգութ լինել:

Շարունակելի

Լատ. և անգլ. թարգմանություններից համադրաբար փոխադրեց Տ. Վահրամ Քհն. ՄԵԼԻՔՅԱՆԸ

ՇԵՆՈՒԴԱ Գ

ՀԱՄԵՄԱՏԱԿԱՆ ԱՍՏՎԱԾԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

ԲԱՐԵԽՈՍՈՒԹՅՈՒՆ

Սկիզբը՝ էջ 3

ԾԲ. ԲԱՐԵԽՈՍՈՒԹՅՈՒՆԸ ԿԵՆԴԱՆԻ ԻՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ Է

Սրբերի բարեխոսությունը մեզ համար պարզապես մի գիտական աստվածաբանություն չէ՝ Սուրբ Գրքից վերցված վկայությունների փաստերով, այլ կենդանի իրականություն, որն ապրում ենք: Սա սերունդների միջով անցնող կենդանի դասնություն է, որ դասնում է աշխարհից հեռացածների և դեռևս երկրի վրա ապրողների զարմանալի հարաբերության մասին: Սա կենդանի կապ է սրբերի հետ, ովքեր իսկապես ավելի մեծ գութ ունեն մեր վիճակի հանդեպ, քան մենք ինքներս, այնքան, որ երբեմն մեր խնդիրները լուծվում են նրանց՝ մեզ համար արված բարեխոսությունների շնորհիվ, առանց նույնիսկ մեր խնդրանքի կամ աղոթքների: Նրանք ավելին են հասկանում, քան մենք, և մեզանից ավելի գործադրում «Ուրախացեք ուրախացողների հետ և լաց եղեք լացողների հետ» (Հռոմ. ԺԲ 15) պատվերը:

Բարեխոսությունն ապացույց է երկրային Եկեղեցու և երկնքում գտնվող Եկեղեցու անդամների միջև շաղկապի: Դա մեկ Եկեղեցի է, որի մի մասը երկրի վրա է և կոչվում է Զինվորյալ Եկեղեցի, իսկ մյուս մասը՝ երկնքում, և այն կոչում ենք Հաղթանակած Եկեղեցի: Եվ երկուսն էլ աղոթում են միմյանց համար:

Սրբերի բարեխոսությունը մերժողները փաստորեն արհամարհում են մարդկանց կողմից վկայված այն զարմանալի հրաշքները, որ

կատարվում են սրբերի աղոթքներով նրանց տներին կամ նրանց եկեղեցիներում ու վանքերում: Դա փորձ է ժխտելու իրականությունն ու դասնությունը և ոչ թե պարզապես դավանաբանական աստվածաբանության մեջ մտքի շեղում:

Բավական է հիշատակել այն հրաշքները, որ տեղի ունեցան Զեյթունի՝ Աստվածածնի անունը կրող եկեղեցում Կույս Մարիամի երևումներով՝ թե՛ քրիստոնյաներին, թե՛ մահմեդականներին, որոնք գրանցված են մարդկանց բանավոր կամ գրավոր վկայություններով (խոսքը 1968 թ. ապրիլի 2-ին սկսած և հաջորդ մի քանի օրերին շարունակված երևումների մասին է, որոնք տեղի են ունեցել Ղպտի Եկեղեցու նախկին սրբակենցաղ պատրիարք Կյուրեղ Զ-ի պատրիարքության տարիներին, Կահիրեի Զեյթուն արվարձանի ղպտի եկեղեցու (Ս. Աստվածածնի) գմբեթին կամ նրա շուրջ: Տիրամոր այս երևումներին ականատես են եղել հավաքված բազմահազար մարդիկ՝ տարբեր ազգությունների և կրոնների պատկանող, և դրանք ուղեկցվել են բազմաթիվ զարմանալի երևույթներով ու հրաշքներով: Այս երևումներն արձանագրվել են մամուլում, պահպանվել են լուսանկարներ, այս մասին գրվել են գրքեր, կատարվել ուսումնասիրություններ: Երևումներն այնքան նշանակալից են եղել, որ այս իրադարձությունը մտել է Ղպտի Եկեղեցու պաշտոնական տոնացույցի մեջ և հիշատակվում է ամեն տարի)), այլև այն հրաշքները, որ տեղի են ունենում ս. Գևորգի, Միքայել հրեշտակապետի և այլ սրբերի անուններով: Այս ամենը բավարար չէ բողոքականների համար, ովքեր առանց պատճառի մերժում են սրբերի աղոթքները, բարեխոսությունները ու հրաշքները:

Կարդա սրբերի կյանքի պատմությունները և կիմանաս մարդկանց կյանքում հրեշտակների ու սրբերի միջնորդության մասին: Դու կտեսնես՝ ինչպես են նրանք հայտնվում, նախազգուշացնում, խոստանում, պահպանում, տալիս ավետիսը ամուլ կնոջից տղայի ծննդյան կամ Աստծուն ծառայելու համար Նրա կողմից սրբի ընտրության: Քանի դեռ այս մարդիկ հետաքրքրված են, սրբերի հետ նրանց հարաբերության առարկան մեկ օրվա գիշերվա ծանոթությունը չէ, այլ ամբողջ կյանքի հարաբերությունը: Դա մի հարաբերություն է, որը երբեք չենք կարող ոչնչացնել: Դա հարաբերություն է մարդկանց, հրեշտակների և սրբերի միջև: Հետևաբար, սրբերի դեմ բողոքականների անհիմն պնդումների համար տեղ լինել չի կարող, քանի որ վերոհիշյալ մարդկանց համար այդպիսի պնդումները ուրիշ բան չեն, քան բացահայտ արհամարհանք այն հավատի և զգացումների հանդեպ, որոնք հոսում են նրանց արյան միջով:

ՍՈՒՐԲ ԿՈՒՅՍ ՄԱՐԻԱՄ

1. Բողոքականները չեն մեծարում սուրբ Կույսին, ոչ էլ Նրա բարեխոսությանը դիմում: Սա հավանաբար մի հակազդեցություն է կաթոլիկների կողմից Կույսի չափազանցված մեծարման: Բողոքականների որոշ խմբավորումներ նույնիսկ հասնում են նրան, որ նմանեցնում են Կույս Մարիամին ձվի կճեպի, որը ճուտիկի դուրս գալուց հետո անպետք է դառնում: Եվ բնականաբար, նրանք չեն նշում սուրբ Կույսի տներից և ոչ մեկը:

2. Որոշ բողոքականներ այնքան համարձակ են, որ կոչում են Կույս Մարիամին «մեր քույրը»:

3. Ավելին, նրանք ասում են, որ Տեր Հիսուսին ծնելուց հետո Կույս Մարիամն ապրեց Հովսեփի հետ իբրև Նրա կինը և ծնեց զավակներ, ովքեր հայտնի են իբրև «Հիսուսի եղբայրներ» կամ «Տիրոջ եղբայրներ»:

4. Բողոքականները մերժում են նաև Եկեղեցու կողմից Կույսին տրվող որոշ անվանումներ:

5. Բողոքականների կողմից Կույս Մարիամին չմեծարելը երևում է նրանից, որ Սուրբ Գրքի իրենց թարգմանության մեջ հրեշտակի կողմից Նրան տրված «շնորհով լի» անունը (այդպես է հունարեն հայտնի բնագրերում, գրաբարյան թարգմանության մեջ սրա փոխարեն գործածված է «բերկրեալդ» բառը (Ղուկ. Ա 28) նրանք փոխարինել են «մեծապես հաճություն գտած» (highly favoured) արտահայտությամբ:

6. Նրանք հաճախ Աստծո Մոր, այսինքն՝ Աստվածածնի փոխարեն Կույսին կոչում են «Հիսուսի մայր»:

Շարունակելի

Թարգմ.՝ Սեդա ՍՏԵՓԱՆՅԱՆԻ

Լեւոն Կոջոյան - 80

Լեւոն Կոջոյանի անունը Հայաստանի կերպարվեստի ցուցահանդեսներում երեւաց 1950-ական թվականների առաջին կեսին, իսկ ընդամենը մի քանի տարի հետո նա արդեն սեփական ձեռագիր ունեցող գեղանկարիչ էր:

Լեւոն Կոջոյանը, որը սերում է Ախալցխայի նշանավոր ոսկերիչների, մեծանուն Հակոբ Կոջոյանի տոհմից, իր որեւէ կտավի մեջ «ոսկերիչ» չէ:

Լեւոն Կոջոյանի արվեստում մարդը մեծ տեղ է գրավում: Այդ մարդու հանդեպ ժամանակին ակնածանք ունեին նրա ուսուցիչները, այսօր՝ աշակերտները: Մոսկվայում նրա կտավները գրավում էին Մոիսեյ Կագանի եւ մյուսների ուշադրությունը: Հայաստանում նրա ստեղծագործությունները բարձր էին գնահատում խստաճաշակ Ռուբեն Դրամբյանը, ինքնատիպ արվեստաբան, սեփական տաղանդի հանդեպ բոլորովին անտարբեր Ռաֆֆի Հովհաննիսյանը:

Նա այն ժամանակ, այսինքն՝ 1960-ական թվականներին եւ այսօր նույնպես մաքուր եւ ազնիվ է, ինչպես բնական կերտվածքը, խոնարհ եւ վճիտ է, ինչպես լեռնային աղբյուրի երաժշտությունը:

Լեւոնը ծնվել է Կիսլովոդսկ քաղաքում: Մասնակցել է Հայրենական մեծ պատերազմին: Պարապել է ծանրամարտով, եղել է Ստավրոպոլի երկրամասի ծանրամարտի չեմպիոն: Հայաստանի ծանրամարտի առաջնությունում գրավել է երկրորդ տեղը: Սիրում է օպերային արիաներ: Սիրում է Մարիա Կալասի ձայնը: Գնացել հասել է Եգիպտոս, բայց Ախալցխայում երբեք չի եղել: Էրզրումի մասին լսել է: Անկասկած, նրա մեջ նստած է բարի, ուղղամիտ, փափուկ ախալցխացին: Հակոբ Կոջոյանը նման էր հին ժամանակի վարպետներին, Լեւոնը՝ անցյալի աշակերտներին: Նրա կտավների մեջ, եթե անգամ մարդու կերպարը բացակայում է, քննող, զննող աչքն անմիջապես կզգա, «կհայտնաբերի» Աստծո բարեգութ էակին, քաղաքականությունից, մարդկային ստոր կրքերից հեռու, սակայն հողի, կյանքի հոգսերով ապրող եւ այդ հոգսերն իբրեւ պարգեւ ընդունած, թռչնի, ծառի, լեռան կարոտով ապրող մարդուն:

Պետք է ասել, սակայն, որ Լեւոն Կոջոյանի նման մարդիկ ստալինյան մղձավանջից հետո արթնացող Հայաստանում քիչ չէին. Նրանցից շատերը Լեւոնի նման պահել էին իրենց մաքրությունը նաեւ դժվարին տարիներին, շատերն արդեն ապաշխարում էին:

1950-ականներին Լեւոն Կոջոյանի կտավներն այցելուների ուշադրությանն էին արժանանում իրենց անկեղծությամբ, սովորական իրականությունն անսովոր տեսանկյունից ներկայացնելու նրբանկատությամբ, առօրյա տեսարանի գեղեցկությանը հնարավորինս չմիջամտելու, չսրբագրելու պահվածքով: Այդպիսի հատկանիշներով նրա բնանկարները շարունակում էին գրավել 1960-1970-ական թվականների արվեստասերներին, երբ ձեւի, ծավալի, գույնի ծայրահեղ ազատությամբ հայկական գեղանկարչության, քանդակագործության ասպարեզներում երեւան եկած հորինվածքները շեղում, առավելապես լարում էին այցելուների, ունկնդիրների, ընթերցողների ուշադրությունը:

Երեւի ճիշտ չի լինի, եթե ասենք, թե նրա կտավներն այսօր նույնպես արժանանում են ջերմ վերաբերմունքի: Որովհետեւ արվեստի այսօրվա գնահատողը բարդ, երբեմն անհասկանալի բնութագիր ունի, նրա համակրությունների եւ հակակրությունների շերտերն անկայուն են: Պետք է խոստովանել, որ սա ավելի կենդանի ընթացք է, քան անցյալ տասնամյակների «իմաստուն անշարժությունը»: Բարեբախտաբար, Լեւոն Կոջոյանը հին ժամանակների անանուն վարպետների, մշակների նման ամբողջ էությամբ ուղղված է դեպի բնությունն ու Աստված, եւ հասարակության այսօրվա ճաշակն ու նախասիրությունները կտավների վրա չեն ազդում:

Ի՞նչ է պատկերում Լեւոն Կոջոյանը. Արարատը, Արարատյան դաշտը, լեռներ, ձորեր, գործարաններ, հին, նոր տներ, կիրճեր, կածաններ, ճանապարհներ... Այս ամենը, սակայն, չէին հնչի, չէին «խոսի» այնպես, ինչպես «ներկայանում-շարժվում-կերպարանափոխվում» են պատկերված ծերունիների, հնձվորների, ձիավորների, ձիերի, ուլերի, ավանակների եւ ուրիշ կենդանիների շնորհիվ, որոնց վրա ուղղված է նկարչի «լուսարձակը»: Մոտավորապես թռչունի բարձունքից դիտված այս փոքրիկ ֆիգուրները, բարակիրան, խոնարհ գեղջկուհիները, գոմեշները, ավանակները, ուլերն ու կատուները, նաեւ ծաղկած ծառերը ներկայացնում են առօրյա կյանքի մի բնական շարժում, որի համար ֆոն են ծառայում թե՛ հսկա Քեոփսի բուրգը, թե՛ փոքրիկ Կարմրավոր եկեղեցին:

Լեւոնն ունի պատկերը մի շնչով կառուցելու, էտյուդային թարմությամբ, շարժուն կենդանությամբ հնչեցնելու վարպետություն: Այդպիսի ապրված տեսարաններ են «Վեդի» եւ «Աշտարակի ծերունիները» էտյուդները: Վերջինիս մեջ, կարծես, հնչում է արեւի տակ նստած ծերունիների աշխույժ զրույցը:

Լեւոնը կարող էր գույնի մեջ առավել խորանալ: Դրա վառ ապացույցն է դեռեւս 1961-ին պատկերված «Տուն են գնում» հորինվածքը: Սակայն գույնի կամ ձեւի փնտրտուքը նրան համարյա չհետաքրքրեց: Որովհետեւ իր ինքնատիպությունը բնությանը, իրերին, առօրյա ընթացքին բնականորեն հետեւելու-վերարտադրելու մեջ է: Սա մարդկային չափազանց կարեւոր տեսակ է, հատկապես, երբ այդ մարդու հոգու մեջ Աստծո էակները շրջապատված են խանդաղատանքով, գորովանքով:

Մարտին ՄԻՔԱՅԵԼՅԱՆ
Արվեստաբան

Տոնական գլոբալիզացիա

ՔԵՖ ԱՆՈՂԻՆ ՔԵՖ ՉԻ ՊԱԿՍԻ

Ցավով խոստովանենք, որ մեր հասարակությունը դեռեւս չունի որեւէ տոն կամ հոբելյան հավուր պատշաճի նշելու մշակույթ. սովորական հավաքը եւ զրույցը՝ լիքը սեղանի շուրջ, կարող է համարվել ծննդյան արարողություն կամ հոբելյանի նշում: Եկեղեցական տոնը կարող է վերածվել զբոսանքի ու պարտավորության, իսկ ամենացավալին այն է, որ դեռ չյուրացրած սեփական ավանդական տոները՝ փութով նմանակում ենք օտարը:

Բերենք մի թարմ օրինակ:

Փետրվարի 7-ին Հայ Առաքելական Եկեղեցին եւ նրա հավատացյալները տոնեցին Սուրբ Սարգսի տոնը: Իսկ մեր հասարակության մեջ շատերը, հավատացյալների մի մասն էլ հետները, քիչ համարելով կամ չկարեւորելով Սբ. Սարգսինը, հենց Տյառնընդառաջի տոնին՝ 14-ին, մեծ ոգեւորությամբ նշեցին ոմն Վալենտինի օրը: Քանի որ «քեֆչի» ժողովուրդ ենք, կարող ենք ասել՝ շատ լինի, քիչ չլինի, մեկ է՝ տոնենք երկու տոներն էլ, սակայն չէր խանգարի հստակ գիտակցել, թե ի՞նչ է ոգեկոչում տվյալ տոնը, ինչո՞ւ եւ ինչպե՞ս պետք է այն տոնել կամ չտոնել ընդհանրապես:

Սերը

Սուրբ Սարգիսն ուղղափառ շատ եկեղեցիների կողմից ճանաչված հույն զինվորական էր, որ տարածում էր քրիստոնեական հավատքի սերմերը: Նա ապրել է 4-րդ դարում՝ Հռոմում: Քրիստոնյաների դեմ մղվող հալածանքներից զերծ մնալու համար Սարգիսը եկել է Հայաստան, ապա հայերի խորհրդով, պաշտպանության համար, անցել Պարսկաստան: Պարսից արքան գնահատել ու մեծ իշխանություն է տվել հաղթ զորականին, սակայն երբ պարտադրել է կռապաշտական ծեսի մասնակցել, Սարգիս զորավարը նրան մերժել է: Նրան բազմաթիվ չարչարանքների ենթարկելուց հետո գլխատել են՝ նախապես աչքի առաջ սպանելով որդուն: Աստված, բազմաթիվ ներկաների վկայությամբ, Սարգսին հրավիրել է երկինք: Ըստ ավանդության՝ նա թաղված է Աշտարակի շրջանի Կարբի գյուղում: Այս սուրբը Հայ Առաքելական եկեղեցում համարվում է երիտասարդների պահապան սուրբը, ով ամենաարագն է օգնության հասնում իր անունով բարեխոսություն խնդրողներին: Սբ. Սարգսի տոնին նրա անունը կրող հայոց բոլոր եկեղեցիներում մատուցվում է Սբ. Պատարագ, ապա նշվում ժողովրդական մի շարք սովորույթներով, որոնցից ամենատարածվածներն են ալյուրով կամ փոխինձով սինին շեմին դնելը, աղաբլիթ ուտելն ու երազում ապագա կողակցին տեսնելը:

Օտարը

Պարզվում է, որ Վալենտինները եղել են մի քանիսը՝ ապրած տարբեր ժամանակներում, երկրագնդի տարբեր անկյուններում: Եղել է մի հույն թե հռոմեացի եպիսկոպոս կամ հոգեւորական, մեկն էլ՝ իր ընկերակիցների հետ տառապել է հեռավոր Աֆրիկայում, եղել է եւս մի հոգեւորական Տեռն քաղաքից, որի մասին ոչինչ հայտնի չէ, նաեւ ոմն Կարլ Օռլեանցի, ով մահապատժից առաջ երկար մի պոեմ է նվիրել կնոջը եւ այլն:

Հիմնականում տոնին վերագրվում է հեթանոսական սկիզբ:

Կարծիք կա, որ Վալենտինի նախակերպարը հին հունական աստվածուհի Աֆրոդիտեն է: Ըստ ավանդազրույցների՝ այն ժամանակ հավաքվում էին երիտասարդ աղջիկներն ու տղաները, սիրային նամակներ ու փոքրիկ նվերներ գցում սափորի մեջ, որից հետո կատարվում էր վիճակահանություն: Ըստ հեթանոսական մի սովորության էլ՝ աղջիկներն իրենց ընտրյալի անունով նամակներ ու զոհեր էին տանում մեհյաններ եւ աղոթում էին իրենց երազանքների կատարման համար:

Մեկ այլ ավանդություն էլ ասում է, թե եղել է մի հոգեւորական, որը չենթարկվելով Կլավդիոս երկրորդի հրամանին՝ պսակադրել է սիրահար զույգերին, զինվորների խնդրանքով եւ նրանց անունից գրել սիրային նամակներ, սիրահար զույգերին ծաղիկներ նվիրել: Նման արարքների համար Կլավդիոսը նրան դատապարտել է մահվան: Բանտում հոգեւորականը սիրահարվել է բանտապետի կույր աղջկան եւ իր մահվան օրը նրան նամակ է գրել՝ ստորագրելով. «Քո Վալենտին»: Իսկապես հուզիչ պատմություն է եւ արժանի՝ հիշատակության: Բայց, հարգելինե՛ր, շնորհավորելուց եւ կարմիր վալենտինների վրա գումար ծախսելուց առաջ եկեք կողմնորոշվենք Վալենտինի տոնակատարության եւ տոնի ամենաարժանի նախապատմության հարցերում:

Աշխարհական մեկի կողմից Վալենտինին հիշատակելը գուցե թույլատրելի է, սակայն ոչ մի տեղ մասնանշված չէ, թե որպես տոն՝ ինչպես պետք է դիմավորել այն, եւ մանավանդ, երբ խոսքը սիրո մասին է, ու չի շոշափվում, թե ո՞ր սիրո մարմնավորման մասին: Իրոք, անհասկանալի է տոնի բարոյական կողմնորոշումը: Շա՞տ են մեր մեջ սիրահարվածները, դժվար է ասել: Ի՞նչ է նշանակում սիրահարված լինել, մի՞շտ է այն նպաստավոր մարդու բարոյահոգեբանական նկարագրի համար, մանավանդ եթե նորաոճ երիտասարդության մեջ արմատավորվում է freelove-ի (ազատ սիրո) գաղափարը: Կարծում ենք, որ տոնական սրտիկներ գնելուց առաջ պետք է ամեն մարդ այս հարցերը պարզի իր համար:

Շարունակությունը՝ էջ 8

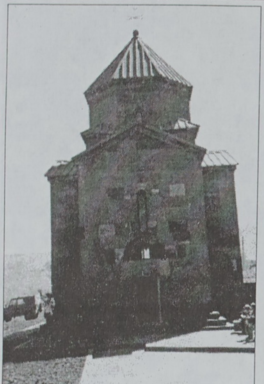

Տոնական գլոբալիզացիա

Քեֆ անողին քեֆ չի պակսիլ

Սկիզբը` էջ 7

Վալենտինի տոնն ու նրա բիզնես-երկրպագուները

Որ հուշանվերն ամենագնվող ապրանքն է` մանավանդ տոն օրերին, կարող է հավաստել յուրաքանչյուր առեւտրական ու վաճառող: Վալենտինյան օրը շատերի համար այնքան շահութաբեր է, որ կարող են հանուն դրա սեփականացնել եւ այլածինը, միայն թե վաճառվեն քաղցրավենիքի հազարավոր տուփեր, կարմիր վարդեր ու ձեռագործ սրտիկներ: Ա՜յ քեզ շահաբեր տոն: Ա՜յ քեզ նորամուծություն, ա՜յ քեզ վաճառականի բերկրանք եւ գնորդի ժամանակավոր հրճվանք...

Հույն Ուղղափառ եկեղեցին գտնում է, որ Վալենտինի տոնը պատմական ու կրոնական կասկածելի ծագում ունի եւ բացասաբար է վերաբերվում Վալենտինի օրվա տոնակատարություններին: եկեղեցին փորձում է փոխարինող տոն ունենալ արեւմտյան այդ երեւույթի նկատմամբ: Ըստ այդ եկեղեցու սպասավոր Գեորգիոս Մետալլինոսի` Վալենտինի տոնակատարությունները մեր ժամանակներում հատուկ խրախուսվում են «մարդկային զգացմունքների կոմերցիալիզացման» նպատակով:

Իսկ Վրաց Ուղղափառ եկեղեցին Վալենտինի օրը չի համարում քրիստոնեական տոն: Վրաց պատրիարքությունն այս տարի պաշտոնական մի հայտարարություն հրապարակեց, ըստ որի` այդ տոնը խորթ է Ուղղափառ եկեղեցուն. այն համարվում է եվրոպական ժողովուրդների տոն: Հայտարարության մեջ ասվում է, որ Վալենտինի օրը չի նշում եւ Կաթոլիկ եկեղեցին: Այս մասին փաստել են Վրաստանում Վատիկանի դեսպանատանը: Պատրիարքությունը հայտարարում է, որ փետրվարի 14-ին նշվող Սիրո օրը սխալմամբ է կապվում սուրբ Վալենտինի անվան հետ:

Մեր իսկ համեստ կարծիքով նույն ինքը` Valentin day-ը, նման է հելլոուինին, խաբելու կամ մազ քաշելու օրվան, որից հուզվում են զգացմունքային մարդիկ, շահում` գործունյաները, մեկ էլ այն մարդիկ, ովքեր կառուցում են մեկ միասնական գլոբալ հասարակություն` իր նոր հայացքներով, սովորություններով ու համամարդկային մշակույթ ասված գլոբալիզացիոն նորամուծություններով:

Սուսաննա ՄԱՐԳԱՐՅԱՆ

Հ. Գ. *Այս տարի Վալենտինի օրն ամեն տեղ յուրովի անցավ: Ռուսական հայտնի մի հեռուստածրագիր ցուցադրեց մի դիսկոտեկ, ուր սիրահարները սիրո ու համբույրի պատրվակով անառակությամբ էին զբաղված մարդկանց ներկայությամբ: Հեռուստատեսային մեկնաբանը չէր բացառում, որ շատերն այդ օրը պարզապես առիթ գտան սեր խոստովանելու միմյանց, բայց, որ հատկապես Վալենտինի օրը ոմանց խրախուսում է ի ցույց աշխարհի դնել ժամանակակից մարդու անբարոյականության սահմանները, մտահոգիչ եւ վտանգավոր փաստ է:*

ԱՇԽԱՐՀԸ ԵՎ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

ՀՌՈՄԻ ՊԱՊԸ ՀՈՐԴՈՐԵԼ Է ԳԻՏԱԿԱՆ ՄՈՏԵՑՈՒՄՆԵՐԸ ՀԱՄԱՏԵՂԵԼ ՔՐԻՍՏՈՆԵԱԿԱՆ ԷԹԻԿԱՅԻ ՀԵՏ

Պապական ակադեմիայի 10-րդ տարելիցի առիթով Հովհաննես Պողոս Բ պապը հանուն կյանքի պահպանման կոչով դիմել է ներկաներին` նշելով, որ կենսաբժշկության մեջ արդի նվաճումների ոչ ճիշտ օգտագործումը կարող է բացասական հետեւանքների հանգեցնել: Ըստ Սրբազան Քահանայապետի` այսօր գենետիկայի եւ մոլեկուլյար կենսաբանության ասպարեզներում առկա նվաճումները նաեւ բազում խնդիրների առաջ են կանգնեցրել մարդկությանը: «Այդ գործոնները կարող են հանգեցնել անբարոյական պահվածքի եւ մարդու արժանապատվության նկատմամբ սխալ օրենքների ընդունմանը»,- նշել է նա: Ուստի վերոգրյալ բնագավառներում կատարվող հետազոտությունները պետք է հաշվի առնեն մարդաբանության եւ քրիստոնեական էթիկայի պահանջները:

ՍՈԼՈՎԵՑԿԻ ՎԱՆՔԻ ՀԻՆ ԻԿՈՆՈՍՏԱՍԸ ԿՎԱՃԱՌՎԻ «ՍՈԹԲԻՍ» ԱՃՈՒՐԴՈՒՄ

Մայիսի 24-ին Լոնդոնի նշանավոր «Սոթբիս» աճուրդում կվաճառվի Սոլովեցկի Պայծառակերպության վանքի արժեքավոր իկոնոստասը: Վերջինս թվագրվում է ԺԶ դարով եւ այժմ գտնվում է Ամստերդամի պահոցներից մեկում: Նրա տերը բնակվում է Մերձբալթիկայում: Մասնագետներն այն գնահատում են 1,7 մլն. եվրո: 1676 թ. Ալեքսեյ Միխայլովիչ կայսեր հրամանով այդ վանական համալիրը քարուքանդ է արվել, իսկ վանականները` սպանվել: Բայց վանքի անկումից քիչ անց հնածեսներն իկոնոստասն իրենց հետ Ուրալ են տարել: 1960-ական թթ. սրբությունը հանգրվանել է Մերձբալթիկայում: Վերջինիս տերը, չհասկանալով սրբապատկերների արժեքը, դրանցից մի քանիսն օգտագործել է շինարարության մեջ: Մնացածները գնել է մի անհատ կոլեկցիոներ` այդպիսով փրկելով պատմական այդ իկոնոստասը: ՌԴ կուլտուրայի նախարար Միխայիլ Շվիդկոն հայտարարել է, որ իրենք հետաքրքրված են սրբությունը հայրենիք վերադարձնելու խնդրով եւ պատրաստ են բանակցելու:

ՀՌՈՄԻ ՊԱՊԻ ԱՅՑԸ ՄՈՍԿՎԱ ԱՆՀՆԱՐ Է

Սրբազան Քահանայապետի այցը Մոսկվա այսօր անհնար է: Այդ մասին հայտնել է քրիստոնեական միության աջակցության Պապական խորհրդի ղեկավար կարդինալ Վալտեր Կասպերը: «Մենք չենք կարող դա անել Ռուս Ուղղափառ եկեղեցու կամքին հակառակ: Այդ հարցը պետք է քննարկվի Մոսկվայի պատրիարքության հետ: Հուսով ենք, որ իրավիճակը կփոխվի, եւ այցն ամեն դեպքում կկայանա»,- նշել է կարդինալը` հավելելով, որ Հովհաննես Պողոս Բ-ն շատ է ցանկանում այցելել Մոսկվա: Վալտեր Կասպերը հանդիպել է Մոսկվայի եւ Համայն Ռուսիո Ալեքսի Բ Պատրիարքի, Մոսկվայի պատրիարքության արտաքին եկեղեցական կապերի բաժնի նախագահ Կիրիլ միտրոպոլիտի հետ: Որոշվել է ստեղծել համատեղ հանձնաժողով, որը կքննի երկու եկեղեցիների միջեւ առկա խնդիրները եւ հանդես կգա առաջարկություններով:

ԴԱՆԻԱՅՈՒՄ ԿԻՆ ՔԱՀԱՆԱՆ ԴԱՐՁԵԼ Է «ԱՐՀԵՍՏԱՎԱՐԺ ԽՈՍՏՈՎԱՆԱՀԱՅՐ»

Դանիայի Լյութերական եկեղեցու կին քահանա Իեսե Դալը 25 տարի քահանայագործելուց հետո թողել է իր պաշտոնը` դառնալով առաջին «արհեստավարժ խոստովանահայրը»: «Մեր եկեղեցում չկա ավանդական խոստովանահայրություն, բայց այսօր մարդիկ ցանկանում են հաղորդակցվել Աստծո հետ եւ ոչ թե խոսել Նրա մասին»,- նշել է նա: Դանիական եկեղեցում խոստովանահայրերի ինստիտուտ չկա, սակայն տեղի քահանաները նշում են, որ իրենց հոտի անդամներն սկսել են ավելի հաճախ խորհուրդներ հարցնել հոգեւոր կյանքի մասին: «Հոգեւորականները բավարար ժամանակ չունեն մարդկանց հետ զրուցելու համար, ասում է Իեսե Դալը,- բայց խորհուրդ տալու պարագան շատ կարեւոր է: Եթե մենք չենք կարողանում մեր հավատացյալների հարցերին պատասխանել, ապա նրանք գնում են այլ կրոնական ուղղությունների ներկայացուցիչների կամ «Նոր դար» շարժման մոտ»: Դանիայի բնակչության 84%-ը Լյութերական եկեղեցու անդամ է, մինչդեռ 20 տարի առաջ Դանիական եկեղեցու անդամ էր իրեն համարում բնակչության 91%-ը: Դալին պաշտպան է կանգնել թեմի եպիսկոպոսը, սակայն թեմը չի կարողացել գումար գտնել նրան վճարելու համար: Ուստի Դալը որոշել է իր «հոգեւոր զավակներից» 600 դանիական կրոն (շուրջ 100 ԱՄՆ դոլար) վերցնել` կես ժամ զրույցի համար:

ԱՄՆ-Ի ԱՆԳԼԻԿԱՆՆԵՐՆ ԻՐԵՆՑ ՄԻԱՍԵՌԱԿԱՆ ՀՈԳԵՎՈՐԱԿԱՆԻ ՊԱՏՃԱՌՈՎ ԳՈՒՄԱՐՆԵՐ ԵՆ ԿՈՐՑՆՈՒՄ

ԱՄՆ-ի Անգլիկան եկեղեցին միասեռականին եպիսկոպոս ձեռնադրելու համար կորցրել է 3 մլն. դոլար: ԱՄՆ-ի պահպանողական անգլիկան խորհրդի անդամ Բրյուս Մեյսոնի կարծիքով` եթե վերջինս չթողնի իր պաշտոնը, ապա եկեղեցին ֆինանսական լուրջ խնդիրների առաջ կկանգնի: Ուստի շատերը կարծում են, որ ԱՄՆ-ի Անգլիկան եկեղեցին ճիշտ ուղու վրա չէ:

ԲՈՒՇԸ ԽՆԴՐԵԼ Է ԿՈՆԳՐԵՍԻՆ ԱՐԳԵԼԵԼ ՄԻԱՍԵՌԱԿԱՆ «ԱՄՈՒՍՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ»

ԱՄՆ նախագահ Ջ. Բուշը սահմանադրության մեջ փոփոխություններ կատարելու խնդրանքով դիմել է կոնգրեսին, որպեսզի արգելվեն «միասեռական ամուսնությունները»: Սպիտակ Տանը նա հայտարարել է, որ երբեք չպետք է մոռանալ սոցիալական հիմնական խնդիրների մասին` կոչ անելով բոլոր նահանգներին շուտափույթ քննարկել նոր փոփոխությունները եւ այդպիսով պահպանել ամուսնությունը` որպես տղամարդու եւ կնոջ սրբազան միություն:

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ ՄԵԼ ԳԻԲՍՈՆԻ ՖԻԼՄԻ ՄԱՍԻՆ

Մոսկվայի պատրիարքության արտաքին եկեղեցական կապերի բաժնի աշխատակից Միխայիլ քահ. Դուդկոն, մեկնաբանելով աշխարհում մեծ աղմուկ հանած Մել Գիբսոնի «Քրիստոսի չարչարանքները» ֆիլմը, ասել է. «Ավետարանական պատմությունը շատ ավելի ճշգրիտ կարող է ներկայացվել սրբանկարչությամբ, քան ֆիլմերով»: Ըստ նրա` «սկզբունքորեն» ուղղափառ քրիստոնյաների համար ավետարանական դեպքերը ներկայացնելը «ավելի ստատիկ» բնույթ ունի, մինչդեռ կաթոլիկներին եւ բողոքականներին հատուկ է «Քրիստոսի եւ Աստվածամոր ավելի նատուրալիստական պատկերումը»: «Յուրաքանչյուրն ինքն է ընտրում իր ճանապարհը, սակայն նման թեմատիկայով ֆիլմեր ստեղծելիս շատ զգույշ պետք է լինել»:

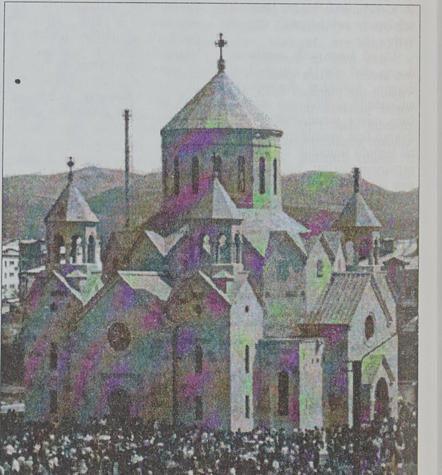

ՊԱՀՔԸ ՌԴ ԿԱՌԱՎԱՐԱԿԱՆ ԿԱՌՈՒՅՑՆԵՐՈՒՄ

Մեծ Պահքի հետ կապված փոփոխություններ են կատարվել Կրեմլի, կառավարության, Պետդումայի եւ այլ պետական կառույցների ճաշացուցակներում: Նրանց, ովքեր պահք են պահում, խոհարարները բազմաթիվ ուտեստներ են առաջարկում: Ըստ տեղեկությունների` պետական գործիչների կեսից ավելին նախընտրում են պահոց կերակուրներ:

ՎՐԱՍՏԱՆԻ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒՄ ԱՌԿԱ ԵՆ ԲԱՐԲԱՐՈՍՈՒԹՅԱՆ ԴԵՊՔԵՐ

Հնությունների պահպանման ոչ պետական խորհրդի նախագահ Դավիթ Մայիսաշվիլին հայտնել է, որ վերջին 6 տարիների ընթացքում եկեղեցիներում շատացել են բարբարոսության դեպքերը: Նա նշել է, որ անցած տարի Սագարեջոյում գտնվող Ս. Աստվածածին եկեղեցում անհայտ անձինք հանել են Տիրամոր սրբապատկերի աչքերը, իսկ Ս. Գեւորգի եկեղեցում այրել սրբապատկերներ եւ կոտրել խաչեր: Ըստ Մայիսաշվիլու` դա Վրաստանում գործող սատանայական կազմակերպությունների անդամների ձեռքի գործն է: Վերջիններիս անդամակցելու առաջին նախապայմանը Տիրամորը հայհոյելն է:

Լրաքաղը`
Տիգրան սրկ. ԲԱՂՈՒՄՅԱՆԻ

ՔՐԻՍՏՈՆՅԱ ՀԱՅԱՍՏԱՆ
Կրոնական, մշակութային, լրատվական երկշաբաթաթերթ

Հիմնադիր`
Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածին

Հրատարակիչ`
Ս. Էջմիածնի Քրիստոնեական դաստիարակության կենտրոն

Գլխավոր խմբագիր`
Աստղիկ Ստամբոլցյան

Գրանցման վկայական` 624
Խմբագրության հասցեն`
ք. Վաղարշապատ, ՔԴԿ
հեռախոս`
(0+31) 56780, 54510
Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի տպարան
Ստոր. է տպագր. 1. 3. 2004թ.

Տպաքանակը` 2500
Գինը` 50 դրամ